

ZEMSKÉ VELITELSTVÍ ODBOJOVÉ ORGANIZACE OBRANA NÁRODA NA MORAVĚ V LETECH 1939 A 1940

Československý vojenský odboj za druhé světové války je problematikou, která se v posledních letech těší zvýšenému zájmu jak ze strany odborníků, tak i poučené veřejnosti. Vydané knižní monografie či časopisecké studie se však primárně zaměřují na zahraniční odboj, ať se již jedná o československé letce působící ve Francii a Velké Británii, nebo pozemní jednotky účastníci se bojů u Tobrúku, Sokolova, na Dukle či obléhání Dunkerque. Domácí vojenský odboj zatím zůstává poněkud upozaděn, přestože jeho význam byl nepopíratelný.

Předložená kapitola je věnována odbojové organizaci Obrana národa (ON), konkrétně pak jejímu zemskému velitelství na Moravě působícímu v letech 1939 a 1940. Tématem se již v minulosti více či méně zabývalo několik autorů, především pak František Vašek a Zdeněk Štěpánek ve své dvoudílné studii publikované roku 1998 ve Vlastivědném věstníku moravském.¹ Její autoři však neměli k dispozici některé důležité archivní materiály uložené dnes zejména v Moravském zemském archivu v Brně a Archivu bezpečnostních složek v Praze a Kanicích. Významná je také monografie Petra Kopečného z roku 2006, která však končí zatčením zemského velitele brig. gen. Bohuslava Všetického v Brně koncem února 1940 a následnými výsledky zatčených odbojářů a soudními procesy se již nezabývá.² Cílem této studie je tedy rozbor činnosti zemského velitelství ON na Moravě, postupu nacistických bezpečnostních složek při odhalení jeho činnosti a následného vyšetřování i soudních procesů konaných před Lidovým soudním dvorem v Berlíně.

Vznik Obrany národa na Moravě

Již v prvních dnech po nacistické okupaci českých zemí 15. března 1939 bylo zřejmé, že v nově zřízeném protektorátu dojde k zavedení tvrdého režimu, který bude provádět národnostní, politickou i sociální perzekuci českého obyvatelstva. Tento stav byl od počátku hodnocen krajně negativně především těmi skupinami obyvatelstva, jež stály u zrodu Československé republiky v roce 1918. Jednalo se zejména o generály a vyšší důstojníky československé armády, které spojovala legionářská minulost. Nebylo

¹ František VAŠEK – Zdeněk ŠTĚPÁNEK, *Zvedli své hlavy mezi prvními. Příspěvek k dějinám Obrany národa na Moravě, 1. a 2. část*, Vlastivědný věstník moravský 1998, č. 1, s. 14-25, č. 2, s. 113-130.

² Petr KOPEČNÝ, *Obrana národa na Brněnsku 15. 3. 1939-29. 2. 1940*. Archiv města Brna, Brno 2006.

náhodným jevem, že nejvýznamnější domácí odbojová organizace v počáteční fázi okupace vznikla právě ve vojenských kruzích. Pro velitelský sbor československé armády bylo přijetí podmínek Mnichovské dohody těžkou ranou a mnozí vojáci z povolání chápali nastalou situaci jako ztrátu životního poslání. Březnová okupace pak již pro ně představovala jen vyvrcholení negativního vývoje nastoleného událostmi podzimu 1938. Postupná likvidace armády a odevzdávání zbraní a dalšího vojenského materiálu do rukou nacistického Německa vyvolávala u vojáků pochopitelnou touhu po odvetě.

Důležitou úlohu hrála také sociální otázka. Rozpuštění česko-slovenské armády po vzniku protektorátu Čechy a Morava přineslo existenční problémy desítkám tisíc osob. Generálové a důstojníci byli nuceni – často po mnoha letech aktivní vojenské služby – hledat novou práci, což bylo pro mnohé z nich velmi obtížné. Jen malá část mohla přejít do řad vládního vojska, jež vzniklo jako protektorátní ozbrojená složka určená k „udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku“.³ Aktivní příslušníci armády se tehdy rozdělili do dvou hlavních proudů. Část tvořená zejména mladšími ročníky odcházela do zahraničí, především do Polska a později Francie, kde se postupně vytvářely československé jednotky. Většina profesionálních vojáků však zůstala v českých zemích, a právě z jejich řad se postupně vytvořila ON.

Tato odbojová organizace začala na Moravě vznikat hned v prvních dnech po březnové okupaci. První porada důstojníků československé armády týkající se nově vzniklé situace a nutnosti na ni nějakým způsobem reagovat se v Brně konala již 19. března 1939. Jednání potom pokračovala v Praze ve dnech 22. a 23. března. Iniciátory těchto schůzek se stali arádní generálové Josef Bílý⁴ a Sergej Vojcechovský⁵ společně s div. gen. Janem Sergejem Ingrem (k němu viz též kapitola Legionářská minulost armádního generála Jana Sergeje Ingra).⁶ Již během těchto porad se diskutovalo

³ K historii vládního vojska viz zejména: Miroslav KALOUSEK, *Vládní vojsko 1939-1945. Vlastenci či zrádci?* Libri, Praha 2002; Jindřich MAREK, *Háchovi melody boys. Kronika českého vládního vojska v Itálii 1944-1945.* Svět křídel, Cheb 2003.

⁴ Josef Bílý (1872 až 1941) sloužil od roku 1892 v c. a k. armádě a v průběhu první světové války bojoval na ruské a italské frontě. Po vzniku Československa ve vojenské kariéře pokračoval a v letech 1928 až 1935 zastával funkci zemského vojenského velitele v Praze. Hodnost armádního generála získal k 26. červnu 1931. Po okupaci se Bílý zapojil do odboje a posléze převzal funkci vrchního velitele ON. Gestapo jej zatkl 14. listopadu 1940 a po věznění v pankrácké věznici byl stanným soudem odsouzen k smrti a 28. září 1941 popraven zastřelením v jízdnárně dělostřeleckých kasáren v Praze-Ruzyni. K osobnosti Josefa Bílého dosud nejpodrobněji: Michaela STROJLOVÁ, *Armádní generál Josef Bílý.* Bakalářská diplomová práce, FF MU, Brno 2018. Vedoucí práce Vladimír Černý.

⁵ Sergej Vojcechovský (1883 až 1951) pocházel z ruské šlechtické rodiny a za první světové války sloužil v carské armádě. V září 1917 se stal náčelníkem štábu československé střelecké divize, poté se zúčastnil bitvy u Bachmače a jako jeden z mála ruských důstojníků v legiích zůstal i v období bojů s bolševiky. Roku 1921 se natrvalo usadil v Československu a v jeho armádě zastával řadu významných funkcí. Hodnost armádního generála obdržel roku 1929. Po okupaci se zapojil do činnosti ON, ale posléze ustoupil do pozadí, jelikož byl pod stálým dohledem gestapa. Dne 12. května 1945 zatkl Vojcechovského v Praze komando NKVD, přestože byl československým občanem. Následovalo odvězení do Sovětského svazu a uvěznění. Sergej Vojcechovský zemřel 7. dubna 1951 v ústřední nemocnici gulagu Ozerlag v Tajšetském okrese. Viz: Vladimír BYSTROV, *Osud generála. Komentář k některým dokumentům o životě a tragickém konci Sergeje Vojcechovského.* Academia, Praha 2007.

⁶ Jan Sergej Ingr (1894 až 1956) bojoval za první světové války na ruské frontě a v září 1915 zde padl do zajetí. Posléze se přihlásil do československých legií a bojoval nejprve v Rusku, poté ve Francii a v Itálii. Po vzniku Československa bojoval Ingr s Poláky o Těšínsko a také s Maďary

o možnostech vzniku ilegální rezistenční organizace. V Brně pak měla z hlediska dalšího vývoje značný význam schůze v kanceláři odbočky Autoklubu koncem března 1939, kterou řídil div. gen. Antonín Hasal.⁷ Této schůzky se již zúčastnilo několik důstojníků, kteří následně hráli významnou úlohu při utváření moravského zemského velitelství ON. Šlo především o špkt. Čestmíra Jelínka, jehož A. Hasal představil přítomným jakožto jednoho z vedoucích činitelů vznikající odbojové organizace v Brně.⁸ Českoslovenští důstojníci v této době ještě působili pod Hasalovým vedením na velitelství III. sboru v likvidaci, ale posléze si museli hledat nová uplatnění. Č. Jelínek nastoupil jako úředník na Katastrálním měřickém úřadě v Brně, a přitom aktivně pracoval na organizaci odbojové činnosti. Také mnoho dalších důstojníků začalo postupně pracovat v různých úřednických pozicích.

Vznikající rezistenční organizaci nazývali vojáci nejprve Vojenské ústředí a objevil se také název Národní odboj. Termín Obrana národa začal být používán v červenci 1939 a právě pod ním vstoupila organizace do historie. Důstojníci III. sboru v čele s A. Hasalem a J. S. Ingresem začali vytvářet organizační strukturu a velmi aktivní byl tehdy plukovník Václav Lysák.⁹ Postupně kolem sebe soustředil skupinu spolupracovníků, kteří

na Slovensku. V armádě poté zůstal a zastával řadu různých funkcí. V letech 1936 až 1939 byl zástupcem velitele III. sboru v Brně. Po okupaci se zapojil do odboje v řadách ON, ale v červnu 1939 odešel do zahraničí a zapojil se do organizování československého zahraničního odboje. V letech 1940 až 1944 zastával funkci ministra národní obrany v československé exilové vládě a poté byl několik měsíců hlavním velitelem československé branné moci. V poválečném Československu však byl J. S. Ingr vystaven různým perzekucím a v březnu 1948 odešel do exilu podruhé. Zapojil se pak do řízení zpravodajské činnosti v rámci Rady svobodného Československa. Viz: G. SVOBODA, *Armádní generál Sergěj Jan Ingr*.

⁷ Antonín Hasal (1893 až 1960) vstoupil už v srpnu 1914 do řad České družiny v Rusku a v rámci československých legií se poté zúčastnil mnoha bojů s bolševiky. Po návratu do vlasti působil v československé armádě a od října 1934 velel III. sboru v Brně. Hodnost divizního generála obdržel k 1. lednu 1934. Po okupaci se aktivně zapojil do odboje v řadách ON, ale v březnu 1940 odešel do exilu a ve Francii se stal náčelníkem štábu Československé vojenské správy. V Británii jej poté prezident Edvard Beneš pověřil řízením Vojenské kanceláře prezidenta republiky. V letech 1945 až 1946 zastával funkci ministra dopravy a k 26. říjnu 1945 byl povýšen do hodnosti armádního generála. Po komunistickém převratu roku 1948 odešel A. Hasal do exilu podruhé a zemřel 22. dubna 1960 ve Washingtonu. Viz: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*, s. 91-92.

⁸ Čestmír Jelínek (1902 až 1942) se narodil v Košicích. Po maturitě na české reálce v Plzni nastoupil v říjnu 1922 jako frekventant na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě. Po ukončení studia byl 15. srpna 1924 jmenován poručíkem dělostřelectva a současně přemístěn k dělostřeleckému pluku 152 v Olomouci. Od července 1925 sloužil u dělostřeleckého pluku 6 v Brně v různých funkcích. Od července 1933 zahájil studium na Vysoké škole válečné v Praze a po jeho úspěšném dokončení byl od srpna 1936 přidělen ke štábu 6. divize v Brně, kde pracoval do konce září. Poté nastoupil k 3. oddělení velitelství III. sboru. Zde působil až do okupace, přičemž byl k 31. červenci 1937 přeložen v hodnosti štábního kapitána do skupiny důstojníků generálního štábu. Po válce byl in memoriam povýšen do hodnosti podplukovníka. Viz: VÚA-VHA, f. Kvalifikační spisy vojenských osob – Kvalifikační spis Č. Jelínka. Jelínkův životopis zpracovaný po válce jeho vdovou Marií Jelínkovou a datovaný v Brně 7. listopadu 1945 viz: Muzeum města Brna (MMB), f. Dokumentace odboje, inv. č. 152 705.

⁹ Václav Lysák (1895 až 1942) pocházel z obce Trnava u Třebíče. Za první světové války bojoval v řadách c. a k. armády na východní frontě a v červnu 1916 zde přeběhl k Rusům. Poté působil v řadách československých legií a zúčastnil se nejen bitvy u Zborova, ale i útupu Ukrajinou, následných bojů s bolševiky i střežení Transsibiřské magistrály. Po návratu do vlasti pokračoval ve vojenské kariéře, vystudoval Vysokou školu válečnou v Praze a poté sloužil ve štábu zemského

posléze zastávali velitelská místa v rámci struktury ON na Moravě. Podle pozdějších vzpomínek některých přeživších příslušníků ON byl V. Lysák v tehdejší době „faktickým ideovým vůdcem hnutí“.¹⁰ Právě V. Lysák také pravděpodobně získal pro spolupráci brig. gen. B. Všetického, jenž se posléze stal moravským zemským velitelem ON. B. Všeticka se osobně znal již od počátku třicátých let také se škpt. Č. Jelínkem, který tehdy učil na dělostřeleckém učilišti v Olomouci, jemuž B. Všeticka velel.

Osobnost brigádního generála Bohuslava Všetického

B. Všeticka již měl za sebou roku 1939 pozoruhodnou vojenskou kariéru. Pocházel z Náchoda, kde se narodil 25. září 1893. Roku 1904 vstoupil do nižší vojenské reálky v Hranicích a po jejím úspěšném absolvování byl přijat na Vojenskou technickou akademii v Mödlingu. Zde dokončil studium s vyznamenáním a 1. srpna 1914 byl jmenován poručíkem c. a k. armády. Zařazen byl jako mladší důstojník u divizního muničního parku č. 13. Nadřízení jej poté odveleli na východní frontu, kde padl již 11. září téhož roku do zajetí.¹¹ Umístěn byl v zajateckém táboře v Krasnojarsku na Sibiři a posléze se přihlásil do vznikajícího československého vojska na Rusi. V srpnu 1916 se stal B. Všeticka střelcem 1. střeleckého pluku v Kyjevě a Bělgorodu a tím začalo jeho úspěšné působení mezi legionáři. O rok později obdržel hodnost poručíka a následně vystřídal několik funkcí, než se stal starším důstojníkem u 5. dělostřelecké baterie. V této pozici se také zúčastnil prvních bojů s bolševiky u Mariinsku dne 25. května 1918.¹²

Po bojích v oblasti střední Sibíře a dalších úspěšných střetech legionářů s bolševickými jednotkami v prostoru jezera Bajkal byl B. Všeticka jmenován 22. srpna 1918 kapitánem a velitelem 2. dělostřeleckého oddílu s přidělením u štábu východní fronty. Hodnost majora získal již 25. září a s tím bylo spojeno přemístění ke štábu jekatěrinské skupiny (později severouralské fronty), kde zastával nejprve funkci vrchního ubytovatele a později zástupce náčelníka štábu. V těchto funkcích se podílel na všech významných bojích zmíněné skupiny včetně bitvy o Perm v prosinci 1918, jež se stala velkým úspěchem československých jednotek. K 15. lednu 1919 byl B. Všeticka jmenován podplukovníkem a náčelníkem štábu československého vojska na Rusi, přičemž se zúčastnil bojových operací v prostoru od Čeljabinska po Vladivostok. Nakonec obdržel k 1. lednu 1920 plukovníckou hodnost a velel v pořadí 18. transportu ruských legionářů z Vladivostoku do vlasti. Tento transport odplul na lodi *President Grant* 27. dubna 1920 a 14. června dorazil do Terstu. Odtud následoval odjezd vlakem do Československa a 17. června 1920 proběhlo slavnostní uvítání v Praze.¹³

vojenského velitelství v Brně. Vystřídal pak několik dalších funkcí, až byl 31. prosince 1936 jmenován podnáčelníkem štábu velitelství III. sboru. Tuto funkci vykonával až do zániku československé branné moci. Roku 1946 byl in memoriam povýšen do hodnosti brigádního generála. Viz: VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny vojenských osob, kvalifikační spis V. Lysáka.

¹⁰ Moravské zemské muzeum Brno (MZM), historické oddělení (HO), f. S Pisemnosti, inv. č. S 9220 – Strojopis bývalého člena ON škpt. Václava Kratochvíla nadepsaný Činnost oblastního velitelství Obrany národa Morava – západ, s. 1.

¹¹ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny vojenských osob, kvalifikační spis B. Všetického, část I, přehled činnosti a služební zařazení.

¹² Richard ŠVANDA, *Tři osudy, dvě války, jedno město*. Vlastním nákladem, Náchod 2016, s. 48.

¹³ Tamtéž, s. 50-58.

Mladá republika potřebovala zkušené důstojníky a B. Všeticka proto zůstal v armádě i nadále. Nejprve velel 25. lehké dělostřelecké brigádě a poté byl k 15. únoru 1925 jmenován velitelem 4. polní dělostřelecké brigády v Hradci Králové, kde působil s přestávkou až do září 1930. Hodnost brigádního generála získal k 1. květnu 1928. V letech 1930 až 1932 byl velitelem dělostřeleckého učiliště v Olomouci a od 15. prosince 1932 převzal velení dělostřelectva u Zemského vojenského velitelství v Brně. Zde působil až do 15. října 1937, kdy se stal zatímním velitelem nově se tvořící 15. divize v Trenčíně a od 1. ledna 1938 převzal její velení definitivně. V této funkci jej také zastihla záříjová branná pohotovost státu.

Pokud jde o Všetickovy velitelské schopnosti, nadřízení jej v dochovaných úředních materiálech hodnotili vesměs kladně. Generál A. Hasal například v hodnocení datovaném 22. listopadu 1937 použil slova „velmi schopný, samostatný, svědomitý, velmi pracovitý, snaživý, pilný, přesný, důkladný. Neobyčejně iniciativní s vysoce vyvinutým smyslem pro povinnost a odpovědnost.“¹⁴ Dále zde uvedl, že B. Všeticka je „[...] značného nadání, velmi dobré paměti. Duševně svěží, velmi pružný, hloubavý, praktický. Soudnost, představitost a nadání usnadňují mu řešení každého problému a situace.“¹⁵ Během své vojenské služby byl také gen. B. Všeticka dekorován celou řadou vyznamenání. Jmenovat lze například ruský Řád svatě Anny II. stupně udělený roku 1918, v následujícím roce to byl Válečný kříž řádu M. R. Štefánika a také britský Distinguished Service Order. V roce 1920 pak následoval francouzský Válečný kříž s palmou a revoluční medaile, kterou převzal z rukou tehdejšího ministra národní obrany Františka Udržala. V roce 1921 získal B. Všeticka Válečný kříž, o dva roky později kříž Rytíře Čestné legie a Československou medaili Vítězství, kterou mu osobně předal prezident T. G. Masaryk.¹⁶

Kriticky byly po určitou dobu hodnoceny pouze Všetickovy rodinné poměry. Z Ruska si totiž přivezl družku Klaudii rozenou Lyseckou, s níž se v červnu 1921 oženil. Manželství však nebylo šťastné a zmínky o tom se objevily i v hodnocení nadřízených. Zemský vojenský velitel v Brně div. gen. Eduard Kadlec například situaci popsal 29. prosince 1936 takto: „Jeho [Všetickovy, pozn. autora] soukromé poměry in puncto manželství jsou v nepořádku. Nevede se ženou společnou domácnost na podkladě vzájemného ujednání, vyvolaného inkonduitou ženy; tato dává potravu pověstem velmi urážlivým pro generála Všeticku pohybujícím se ve směru, že jeho žena se dává vydržovat třetími osobami, a to s vědomím generála Všeticky. Generál Všeticka mnou stran toho služebně interpelován vyjádřil se v tom smyslu, že jeho žena neposkytuje mu zbraně k zahájení rozvodového procesu v té míře, jak by si on sám přál; ve skutečnosti podporuje svou ženu slušně, což právě jeho finanční situaci činí dosti překerní.“¹⁷ Manželství nakonec skončilo roku 1937 rozvodem a B. Všeticka se v následujícím roce oženil s Miladou rozenou Malou, kterou poznal v Brně v době, kdy zde velel dělostřelectvu u ZVV.¹⁸

¹⁴ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny vojenských osob, kvalifikační spis B. Všeticky, část II, vložka za kvalifikační rok 1937.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Soukromý archiv Vladimíra Černého, fotokopie strojopisu Milady Všetickové nadepsaného Div. generál Ing. Bohuslav Všeticka. Datován v Brně 19. srpna 1995.

¹⁷ VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny vojenských osob, kvalifikační spis B. Všeticky, část II, vložka za kvalifikační rok 1938.

¹⁸ Milada Všeticková (1916 až 2008), rozená Malá, se narodila v Brně a v tomto městě prožila prakticky celý život. Její otec Cyril Malý (1880 až 1947) pracoval u státních železničních drah

Výběr gen. B. Všeťičky pro funkci zemského velitele ON nebyl náhodný. Před okupací působil v Brně několik let ve funkci velitele dělostřelectva ZVV, díky čemuž byl dobře obeznámen se zdejší situací a většinu důstojníků stojících u zrodu ON znal osobně. Značný respekt si také vydobyl v období mobilizace jakožto velitel 15. divize. Po okupaci žil opět v Brně, kde absolvoval zemědělský kurz pro přeškolení důstojníků při Vysoké škole zemědělské a od července 1939 pracoval jako vrchní administrativní rada v Zemské donucovací pracovně.

Budování struktury zemského velitelství

První schůzka generálů B. Všeťičky a J. S. Ingra proběhla 6. dubna 1939.¹⁹ Oba tehdy kritizovali rozhodnutí československých politiků přijmout podmínky Mnichovské dohody a z tohoto pohledu se stavěli kriticky také k některým vedoucím představitelům armády. Ve svých plánech počítali s tím, že v dohledné době dojde k vypuknutí války, v níž bude Německo nakonec převahou spojenecké koalice poraženo. Proto pokládali za nutné vytvořit organizaci, která by v závěrečné fázi této války převzala v českých zemích moc. Tato organizace by také eventuálně zabránila komunistické revoluci, se kterou tehdy představitelé armádních odbojových kruhů počítali jeho s možnou eventualitou budoucího vývoje. J. S. Ingr proto informoval B. Všeťičku o obsahu jednání na předchozích poradách v Praze a v Brně a pověřil jej zpracováním návrhu na výstavbu ilegální vojenské odbojové organizace na Moravě.²⁰

B. Všeťička se tohoto úkolu ujal a za pomoci plk. V. Lysáka a škt. Č. Jelínka vypracoval koncept, který předpokládal postupné vytvoření hierarchizované struktury v podobě zemského velitelství a jemu podléhajících krajských, okresních a místních velitelství. Návrh vycházel z tehdejšího správního rozdělení Moravy, takže krajů mělo být celkem šest. J. S. Ingr s obsahem tohoto návrhu souhlasil a B. Všeťička byl vyzván, aby ihned zahájil přípravy k jeho postupné realizaci.²¹ V. Lysák s Č. Jelínkem začali do přípravné činnosti zapojovat další důstojníky, většinou příslušníky likvidační komise

a v letech 1929 až 1935 byl poslancem Národního shromáždění za národně socialistickou stranu. Z manželství Bohuslava a Milady Všeťičkových se narodily dvě děti, jejichž osud byl tragický. Dcera Zlata (nar. 20. dubna 1939) zemřela ve věku 19 let na zhoubnou nemoc, syn Aleš (nar. 17. října 1940) zemřel ve věku pěti měsíců na zánět plic v brněnské Zemské nemocnici. Po smrti obou svých dětí se paní Všeťičková celý život věnovala péči o zachování památky svého manžela a jeho spolupracovníků z řad ON. Pozůstalost gen. B. Všeťičky (korespondenci, vojenské sako s výlozkami v hodnosti brigádního generála, válečná vyznamenání atd.) věnovala na sklonku života do sbírek Muzea města Brna a vždy byla také ochotna pomoci badatelům, kteří se o osud odbojářů z ON zajímali. Jedním z nich byl i autor této studie, který měl možnost v letech 2000 a 2001 několikrát paní M. Všeťičkovou navštívit v jejím bytě na Bieblově ulici v Brně. Viz: *Internetová encyklopedie dějin Brna*, heslo Milada Všeťičková (dostupné elektronicky: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=442 [citováno k 20. září 2019]).

¹⁹ Tuto informaci obsahuje i obžalovací spis zpracovaný vrchním státním žalobcem při Lidovém soudním dvoře v Berlíně č. 12 J 68/40 g proti Všeťičkově skupině, viz: ABS, f. 141 (Německé soudy v říší), sign. 141-237-6, s. 13-14.

²⁰ P. KOPEČNÝ, *Obrana národa na Brněnsku*, s. 25.

²¹ Obsah rozhovoru mezi J. S. Ingrem a B. Všeťičkou je podrobně rozebrán v obžalobě vrchního státního zástupce při Lidovém soudním dvoře, viz: ABS, f. 141, sign. 141-237-6, s. 27-33.

III. sboru v Brně, z nichž měl pro činnost zemského velitelství značný význam zejména kpt. gšt. Jaroslav Gardavský.²²

Mezitím došlo v průběhu dubna a května 1939 k vytvoření hlavního centrálního vojenského velitelství ON v Praze v čele s arm. gen. J. Bílým. Zde přitom stáli u zrodu ON důstojníci působící v rámci likvidační skupiny někdejšího ministerstva národní obrany. Zemským velitelem v Čechách byl jmenován bývalý velitel dělostřelectva 3. armády div. gen. Hugo Vojta.²³ Postupně tak došlo k vytváření rozsáhlé rezistenční organizace, která měla pokrýt celé území protektorátu. Pražské vedení ON přitom úzce spolupracovalo s vedením moravským a všechny významné kroky byly vzájemně konzultovány na mnoha společných setkáních a poradách.

Na Moravě probíhalo budování základní velitelské struktury ON do července 1939. Důležitou událostí se stal v této souvislosti odchod gen. J. S. Ingra do zahraničí. Generál bydlel v Brně v budově Zemského velitelství a po březnové okupaci jej příležitostně sledovala policie. Přesto se mu dařilo krýt svou odbojovou činností a aktivně působit při vytváření základní odbojové sítě.²⁴ Na základě pokynu od Edvarda Beneše pak J. S. Ingr 20. června 1939 odešel do zahraničí, což podle dochovaných hlášení vyvolalo u protektorátních policejních složek rozruch. Hlášení datované 20. července 1939 konstatovalo, že „[...] pátrání po nezvěstném generálu Sergěji Ingrovi bylo bezvýsledné. Generál Ingr jest dosud hlášen policejně v Brně, Kounicova č. 73. Tento dům je bývalé vojenské velitelství, dřívější nájemci jsou z něho vystěhováni. Proto se nedalo zjistit, kdy nebo kam se generál Ingr přestěhoval. Nepodařilo se také zjistit nějakou osobu, která by mohla dát informace o jeho nynějším pobytu.“²⁵ Moravský zemský prezident JUDr. Jaroslav Caha pak případ o týden později uzavřel s tím, že „pátrání po shora

²² Jaroslav Gardavský (1906 až 1942) pocházel z Holešova. Po maturitě na reálném gymnáziu v Brně zahájil studium na Vojenské akademii v Hranicích, kde byl v červenci 1928 slavnostně vyřazen jako poručík dělostřelectva. Od října téhož roku nastoupil jako frekventant do aplikační dělostřelecké školy v Olomouci, kde studium úspěšně dokončil v červenci 1929. Poté nastoupil službu u dělostřeleckého pluku 6 v Brně a působil zde až do listopadu 1935. Následovalo studium na Vysoké škole válečné v Praze a po jeho ukončení byl J. Gardavský od 19. dubna 1938 přidělen k velitelství III. sboru v Brně, kde vykonával nejprve funkci přednosty materiální skupiny 4. oddělení a po Mnichovu funkci přednosty výcvikové skupiny 3. oddělení štábu. Po březnové okupaci se až do konce září 1939 podílel na likvidačních pracích u bývalého velitelství III. sboru a mezitím se zapojil do odbojových aktivit. Po válce byl in memoriam povýšen do hodnosti podplukovníka. Viz: VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny vojenských osob, kvalifikační spis J. Gardavského.

²³ Hugo Vojta (1885 až 1941) se narodil v Táboře. Po maturitě na české reálce v Českých Budějovicích studoval tři semestry na České vysoké škole technické, ale studium předčasně ukončil. Poté pracoval jako úředník Zemského finančního ředitelství v Praze a za první světové války bojoval na italské i ruské frontě, kde v červnu 1916 přeběhl k Rusům. Poté sloužil v československých legiích a zúčastnil se mnoha bojů s bolševiky. V armádě zůstal i po návratu do vlasti a prošel pak mnoha funkcemi, přičemž hodnost divizního generála obdržel k 1. lednu 1934. V letech 1930 až 1939 byl Vojta velitelem dělostřelectva u ZVV v Bratislavě. Po okupaci se zapojil do organizování vojenského odboje. Zatčen gestapem byl v Praze 13. února 1940 a po věznění v pankrácké věznici jej stanný soud odsoudil 28. září 1941 k smrti. Zastřelen byl ještě téhož dne společně s arm. gen. J. Bílým na dvoře ruzyňských kasáren. Viz: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*, s. 324.

²⁴ G. SVOBODA, *Armádní generál Sergěj Jan Ingr*, s. 32-36.

²⁵ Moravský zemský archiv Brno (MZA), f. B 26 (Policejní ředitelství Brno), kart. 545 – Hlášení dr. Polácha presidiu Zemského úřadu v Brně č. 18 858/V z 20. července 1939.

jmenovaném nemělo ve zdejších obvodech kladného účinku“.²⁶ V této době však již byl J. S. Ingr mimo území protektorátu a do zahraničí se mu podařilo odejít přes Polsko. Jeho nástupcem v ON měl být div. gen. Ondřej Mězl, který se po zániku československé branné moci usadil v Tovačově.²⁷ Zde s ním také B. Všeticka a V. Lysák navázali první kontakty. O. Mězl se následně přestěhoval do brněnské čtvrti Bystrc a po emigraci generála J. S. Ingra se stal novým zástupcem Moravy v pražském centrálním velitelství ON.

Organizační struktura ON vznikala postupně během schůzek jak v soukromých bytech jejích předáků, tak i v restauracích, parcích apod. Mezi nejdůležitější taková místa patřila v Brně kavárna Muzeum, dále restaurace U Kozáků v Žabovřeskách, Besední dům v Králově Poli a Lidový dům v Husovicích. Vedle V. Lysáka či Č. Jelínka byl při organizování těchto schůzek aktivní zejména plk. Ladislav Kotík, který se stal další významnou osobností moravského zemského velitelství ON.²⁸ Postupně došlo tímto způsobem k rozmístění všech důležitých funkcí. ON na Moravě tedy řídilo zemské velitelství v čele s brig. gen. B. Všetickou, jehož náčelníkem štábu byl nejprve plk. V. Lysák a od konce května 1939 plk. L. Kotík. Změna v této funkci proběhla v souvislosti s příliš „dravou“ povahou plk. V. Lysáka, který však po svém odvolání nadále působil v rámci ON jako zástupce velitele oblasti Brno-západ.²⁹ V čele zpravodajského oddělení stanul škt. Č. Jelínek, organizačního oddělení se ujal

²⁶ Tamtéž – Zpráva JUDr. Cahy datovaná 27. července 1939.

²⁷ Ondřej Mězl (1887 až 1968) pocházel z Klopotovic v okrese Prostějov. Po maturitě na české reálce v Kroměříži studoval na České vysoké škole technické v Brně, ale studium po šesti semestrech ukončil. Po vypuknutí první světové války bojoval na ruské frontě a v dubnu 1915 zde padl do zajetí. V řadách 1. srbské dobrovolnické divize se zúčastnil bojů v Dobrudži a od prosince 1916 sloužil v československých legiích, s nimiž se zúčastnil mnoha bojů s Němci i bolševiky. Po návratu do vlasti zůstal v armádě a zastával různé funkce. V letech 1925 až 1929 byl O. Mězl československým vojenským atašé v Bělehradu. Hodnost divizního generála obdržel k 7. březnu 1936 a poté se stal velitelem VI. sboru v Košicích. Za branné pohotovosti státu v září 1938 vykonával O. Mězl funkci velitele hraničního pásma XVI. Po okupaci se zapojil do odbojových aktivit, ale vzhledem k hrozícímu zatčení odešel v lednu 1940 z protektorátu do Francie. Poté se stal velitelem československé vojenské mise na Středním východě. Od dubna 1944 pak byl velitelem československé vojenské mise u SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force). Po skončení druhé světové války se však uznání nedočkal a na podzim 1945 byl penzionován. Po únoru 1948 odešel gen. O. Mězl do exilu, nejprve v Británii a posléze v USA. Zemřel 6. září 1968 v North Hollywood v Kalifornii. Viz: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*, s. 195-196.

²⁸ Ladislav Kotík (1896 až 1942) pocházel z Lipníku nad Bečvou. Roku 1912 odešel za svým bratrem Cyrilem do Francie a začal zde studovat obchodní školu. Studium však přerušilo vypuknutí první světové války a L. Kotík vstoupil 28. srpna 1914 jako dobrovolník do Cizinecké legie, v jejíž řadách bojoval na západní frontě, dále během bojů o Dardanely a na frontě soluňské. V dubnu 1918 byl převelen zpět do Francie a v červnu zahájil službu u 21. střeleckého pluku československých legií. Po návratu do vlasti pokračoval ve vojenské kariéře. Po studiích na Vysoké škole válečné v Praze zde začal působit nejprve jako pomocný učitel a od 1. října 1924 jakožto řádný profesor. Hodnost plukovníka generálního štábu obdržel L. Kotík k 1. lednu 1931. Uznání si získal také jako autor odborných vojenských spisů. Od září 1934 velel 30. pěšímu pluku v Michalovicích na východním Slovensku a po vyhlášení slovenské samostatnosti 14. března 1939 se zde krátce podílel na odražení maďarské agrese v rámci konfliktu označovaného termínem „malá vojna“. Koncem března pak přijel L. Kotík do Brna, kde působil jako důstojník k likvidaci velitelství III. sboru. Roku 1946 byl in memoriam povýšen do hodnosti brigádního generála. Viz: VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny vojenských osob, kvalifikační spis L. Kotíka.

²⁹ Vladimír ČERNÝ, *Geneze úvodní fáze protinacistického odboje na Brněnsku (březen 1939-září 1941)*. Rigorózní práce, Historický ústav FF MU, Brno 2003, s. 23.

kpt. J. Gardavský. S různými úkoly pak působili v rámci zemského velitelství další důstojníci a zdravotní službu řídil MUDr. Jan Vignati.³⁰

V průběhu května 1939 probíhalo postupné budování velitelství jednotlivých podřízených krajů, kterých zemské velení určilo původně celkem šest (Brno-město, Brno-venkov, Olomouc, Jihlava, Uherské Hradiště a Moravská Ostrava). Takové rozdělení však vykazovalo určitou těžkopádnost například v oblasti dopravy a také kontakty mezi centrem a jednotlivými kraji byly komplikované. Proto byla Morava nakonec rozdělena podle tvaru území v rámci protektorátních hranic na dvě oblasti, a to Moravu-západ a Moravu-východ. Z taktických důvodů později ještě došlo k menší změně názvů na oblast západní s velitelstvím v Brně a oblast východní s centrem v Olomouci. Toto rozčlenění odráželo původní rozmístění velitelství v rámci sborů československé armády.³¹

Dokud neproběhlo přesné určení velitelských funkcí, byl velitelem oblasti Morava-západ plk. V. Lysák. Poté funkci převzal brig. gen. František Slunečko³² a V. Lysák se

³⁰ MUDr. Jan Vignati (1899 až 1942) pocházel z Přerova. Zde také absolvoval prvních pět tříd gymnázia a poslední tři roky studoval ve Valašském Meziříčí. Na podzim 1917 složil válečnou maturitu, když již od března tohoto roku vykonával vojenskou službu u dělostřelectva na ruské frontě. Bojoval také v Itálii a v roce 1919 se zúčastnil bojů s maďarskými bolševiky na Slovensku. V letech 1919 až 1924 studoval na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Brně a po promoci pracoval od prosince 1924 v mikrobiologickém ústavu prof. J. Kabelíka v Olomouci. Dne 1. března 1930 byl MUDr. Vignati jmenován prosektorem Zemské nemocnice v Uherském Hradišti, kde působil až do svého zatčení gestapem 1. března 1940. Byl autorem celkem 35 vědeckých prací z oborů chemoterapie, bakteriologie, sérologie a koloidní chemie uveřejněných v českých, britských, francouzských a německých odborných časopisech. Po zatčení věznili nacisté MUDr. J. Vignatiho v několika věznicích v Brně i Německu a 18. listopadu 1941 byl Lidovým soudním dvorem odsouzen k smrti. Poprava byla vykonána v Berlíně-Plötzensee 26. srpna 1942. Viz: MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 638 – Strojopis L. Bočka nadepsaný MUDr. Jan Vignati v německém vězení. Xerokopie strojopisných prepisů motáků a dopisů MUDr. J. Vignatiho z vězení viz: MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 553.

³¹ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 9220 – Strojopis bývalého člena ON škpt. Václava Kratochvíla nadepsaný Činnost oblastního velitelství Obrany národa Morava – západ, s. 2-3.

³² František Slunečko (1886 až 1963) se narodil v Mladé Vožici, okres Tábor. Po maturitě na české vyšší reálce v Českých Budějovicích absolvoval šest semestrů na České vysoké škole technické v Praze, ale studia posléze zanechal. Po vypuknutí první světové války bojoval na ruské frontě, kde padl 21. prosince 1914 do zajetí. Od prosince 1916 pak sloužil v československých legiích, přičemž se zúčastnil řady bojových střetnutí s Němci a posléze bolševiky. Po návratu do vlasti zůstal v armádě a v listopadu 1922 byl jmenován velitelem pěšího pluku 8 v Českém Těšíně. V této funkci sloužil až do druhé poloviny ledna 1929, načež převzal velení 16. pěší brigády v Místku. Hodnost brigádního generála obdržel k 16. červenci 1929. V první polovině třicátých let zastával F. Slunečko funkci zástupce velitele ZVV v Košicích, poté velel 12. pěší brigádě ve Znojmě. Po epizodním působení ve funkci zástupce velitele 6. divize pak od počátku května 1938 stál v čele 2. skupiny v Jihlavě a tuto funkci vykonával i za branné pohotovosti státu. Po Mnichovu nastoupil k velitelství III. sboru v Brně. F. Slunečko byl jediným velitelem první garnitury ON, který nepadl do rukou gestapa ani neodešel do zahraničí. V ilegalitě působil od 2. prosince 1939 do vypuknutí Pražského povstání. Roku 1944 se postavil do čela vojenského velitelství ALEX a mj. spolupracoval s paraskupinou BARIUM. Jako vedoucí představitel Ústředního národního výboru se pokusil sjednotit odbojové proudy pod svým velením, ale tento plán nevyšel. Po osvobození obdržel F. Slunečko 1. srpna 1945 hodnost divizního generála, ale vzhledem ke svému věku byl počátkem června 1946 penzionován. Komunistický režim jej perzekvoval a na přelomu let 1948 a 1949 strávil F. Slunečko několik měsíců bez soudu ve vazbě. Zemřel v Praze 10. prosince 1963. Viz: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*, s. 262.

stal jeho zástupcem. V čele oblastního velitelství ON v Olomouci stanul brig. gen. Václav Ždímal.³³ Pod oblastní velitelství spadala velitelství krajská, jež byla organizačně postavena na úroveň divizí. Oblastní velitelství v Brně sestávalo z krajů Brno-město, Brno-venkov a Jihlava; oblastnímu velitelství v Olomouci pak podléhaly kraje Olomouc, Moravská Ostrava a Uherské Hradiště. Vhodní důstojníci pro velitelské funkce v těchto krajích začali být hledáni už v průběhu dubna 1939 a postupně byly velitelské funkce obsazovány. Většinou se tak dělo na základě známosti jednotlivých důstojníků a výběr velitelů prováděl B. Všetička za asistence především V. Lysáka a Č. Jelínka. Pod krajská velitelství pak spadala velitelství okresní a na nejnižším stupni stála velitelství místní.³⁴

Důležitou úlohu při formování ON mělo také její zemské politické oddělení. Počátky jeho vzniku spadají již do období zmíněné schůzky v kanceláři moravské pobočky Autoklubu koncem března 1939. Zde došlo k založení ilegální skupiny, do jejíhož čela se postavil PhMr. Vítězslav Mečíř,³⁵ který byl spoluzakladatelem a prvním předsedou této odbočky. Mečířova organizace navázala koncem května 1939 kontakt s další odbojovou

³³ Václav Ždímal (1890 až 1942) pocházel z Heřmanova v okrese Žďár nad Sázavou. Po maturitě na české zemské reálce ve Velkém Meziříčí studoval na České vysoké škole technické v Brně, ale studia posléze přerušil a začal pracovat jako geometr. Za první světové války bojoval na ruské frontě, kde koncem září 1915 přešel do zajetí. Posléze se přihlásil do československých legií, účastnil se bitvy u Zborova a absolvoval sibiřskou anabázi. Po návratu do vlasti zůstal v armádě a sloužil v různých velitelských funkcích. Mimo jiné působil v letech 1923 až 1925 na Vojenské akademii v Hranicích jako instruktor a velitel dělostřeleckého oddílu. Od listopadu 1926 do konce září 1931 a pak znovu od září 1932 do září 1933 velel dělostřeleckému pluku 7 v Olomouci. Poté rok velel dělostřeleckému pluku 331 v Jincích a od 30. září 1934 10. polní dělostřelecké brigádě v Banské Bystrici. Hodnost brigádního generála obdržel V. Ždímal 1. července 1936. Od poloviny října 1937 až do okupace pak zastával funkci velitele dělostřelectva IV. sboru v Olomouci a za branné pohotovosti státu velel dělostřelectvu Hraničnického pásma XIII v Hranicích. Po zapojení do odboje se V. Ždímalovi podařilo vybudovat v Olomouci efektivně fungující velitelství ON, ale 11. prosince 1939 jej zatkl gestapo. Lidovým soudním dvorem v Berlíně byl odsouzen 13. dubna 1942 k smrti. Poprava gilotinou proběhla ve věznici v Berlíně-Plötzensee 2. září téhož roku. Po osvobození obdržel roku 1946 in memoriam hodnost divizního generála. Viz: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*, s. 338-339.

³⁴ Podrobné schéma zemského velitelství ON na Moravě a podřízených složek zpracoval někdejší velitel úderných oddílů velitelství Morava-západ plk. Otto Francl (1895 až 1950), jemuž se jako jednomu z mála vyšších důstojníků první garnitury ON podařilo okupaci přežít, i když 19. března 1940 padl do rukou gestapa a byl vězněn do konce války. Viz: MZM, HO, f. S Pisemnosti, inv. č. S 66 – Strojopis O. Francla nadepsaný Vznik a vývoj domácího odboje Obrana národa na Moravě v roce 1939.

³⁵ Vítězslav Mečíř (1887 až 1942) se narodil v Mladé Boleslavi. Po studiích na Karlově univerzitě vykonával lékařskou praxi v Rožmitálu a Prachaticích. V Brně žil od roku 1911 a pracoval zde jako lékárník a vědecký zástupce firmy Medica. Po zapojení do odbojové činnosti se mj. podílel na přípravě bakteriologických prostředků proti nacistům. Zatčen byl společně s MUDr. J. Vignatim 1. března 1940. Lidový soudní dvůr v Berlíně jej 18. listopadu 1941 odsoudil k smrti a 26. srpna 1942 byl Mečíř popraven ve věznici v Berlíně-Plötzensee. Viz: *Internetová encyklopedie dějin Brna*, heslo Vítězslav Mečíř (dostupné elektronicky: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3997 [citováno k 20. září 2019]).

skupinou kolem profesora Masarykovy univerzity Jana Uhra³⁶ a obě se staly základem pro vytvoření zemského politického oddělení.³⁷

Struktura ON tedy byla značně rozsáhlá, členitá a propracovaná. Je však nutné vzít v úvahu, že nastíněné organizační schéma bylo v praxi budováno na různých místech rozdílně a v některých částech Moravy byl vytvořen pouze rámec těchto tajných vojenských jednotek, který se pak měl rychle dobudovat až v případě plánovaného všeobecného povstání. Generálové stojící v čele ON totiž předpokládali, že již v období na přelomu let 1939 a 1940 dojde ke vzniku koalice západních mocností se Sovětským svazem a následně brzké porážce Německa. V konečné fázi tohoto vojenského konfliktu mělo na území protektorátu vypuknout rozsáhlé povstání, v němž by právě vojenské jednotky ON sehrály klíčovou úlohu. Ta by jim také náležela v první fázi poválečného vývoje. Nemělo se však jednat o nějakou vojenskou diktaturu, nýbrž o to, aby v tomto přechodném období vojáci v Čechách a na Moravě udrželi „takový vojenský jistý pořádek a kázeň, ale bez diktatury“.³⁸

Základní úkoly organizační výstavby a formování struktury ON byly dokončeny v červenci 1939. Organizace disponovala na celém území protektorátu značným počtem příslušníků, takže se zde objevili zástupci všech společenských vrstev. V ON působili vedle bývalých profesionálních vojáků, legionářů, policistů, členů Sokola či Orla také učitelé, lékaři, úředníci, duchovní, zaměstnanci pošt či železnic a příslušníci různých dělnických profesí. Rychle budovaná a příliš rozsáhlá struktura však zároveň představovala značné nebezpečí, jelikož zapojením velkého okruhu osob do rezistenční činnosti se zvyšovala pravděpodobnost jejího prozrazení. Členění ON bylo přehledné, schematické a hierarchicky uspořádané, což později usnadnilo gestapu postup při její likvidaci.³⁹ Přesto však byl mimořádný rozsah této odbojové organizace pro nacistické vyšetřující orgány šokem a stal se přesvědčivým důkazem odhodlání českého národa bojovat proti okupaci.

³⁶ Prof. PhDr. Jan Uher (1891 až 1942) pocházel z Prostějova. Vystudoval obor filozofie-český jazyk na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a po dosažení doktorátu se v roce 1925 habilitoval na Masarykově univerzitě v Brně dílem *Problém kázně*. Zabýval se zejména psychologii a výchovou dítěte v předškolním věku. Od roku 1935 působil jako mimořádný profesor pedagogiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a roku 1937 se stal řádným profesorem na Komenského univerzitě v Bratislavě, odkud se na podzim 1938 vrátil zpět do Brna. Počátkem následujícího roku byla publikována jeho stěžejní vědecká práce pod názvem *Středoškolský student*. Dále byl předsedou České obce sokolské a zakladatelem Volného pedagogického sdružení. Prof. J. Uher byl zatčen 20. listopadu 1939 a po dlouhém věznění na Špilberku, v Kounicových kolejích, Vratislavi, Diezu an der Lahn a Alt Moabitu jej Lidový soudní dvůr odsoudil 9. června 1942 k trestu smrti. Poprava byla vykonána v Berlíně-Plötzensee 26. října téhož roku. Viz například: Boris UHER – Jana UHLÍŘOVÁ, *Jan Uher (1891-1942)*. Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha 1993.

³⁷ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 66 – Strojopis O. Francla *Vznik a vývoj domácího odboje Obrana národa na Moravě v roce 1939*, s. 42-47.

³⁸ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 17/1 – Strojopis prof. Roberta Konečného *Nová republika. Politický program Obrany národa*.

³⁹ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Prostor, Praha 1999, s. 72.

Rezistenční aktivity Obrany národa

Pro další vývoj situace moravské ON měla značný význam porada uspořádaná v pražském bytě arm. gen. J. Bílého v červenci 1939, již se z moravských představitelů zúčastnili generálové B. Všetička, O. Mézl a plk. L. Kotík. B. Všetička zde referoval o vývoji odbojové činnosti na Moravě, načež jeho slova kritizoval brig. gen. Bedřich Neumann, který poukazoval na nepoměr ve srovnání se stavem v Čechách.⁴⁰ Odbojáři se měli především pokoušet získávat co největší počet zbraní, protože právě jejich nedostatek se jevil jako nejpodstatnější problém domácí rezistence. Účastníci porady se pak shodli v názoru na očekávané brzké vypuknutí války, jež, jak již bylo řečeno, neměla mít podle představ velitelů ON příliš dlouhého trvání.⁴¹ Z tohoto důvodu se jako primární úkol jevilo co nejrychlejší dobudování struktury celé organizace a moravské zemské velitelství mělo o vývoji situace podávat každých čtrnáct dní do Prahy zprávu.

Rezistenční aktivity zemského velitelství ON a jeho podřízených složek na Moravě se v praxi projevovaly různými způsoby. Jednak šlo o pokusy získávat zbraně a munici pro plánované povstání, jež mělo v českých zemích vypuknout v závěrečné fázi očekávané války. Tyto zbraně se daly získat ze čtyř zdrojů, a to jednak rozebíráním zbrojních zásob z vojenských skladů, dále nákupem, odcizením nebo vlastní výrobou.⁴² Při pokusech o získání většího počtu zbraní a munice byla pozornost moravských příslušníků ON zaměřena zejména na koncern brněnské Zbrojovky, který patřil k předním zbrojním závodům tehdejší Evropy.⁴³ Do odboje se zapojili zdejší nastřelovači Josef Kulka (bývalý ruský legionář) a Karel Bauer, kteří přišli s plánem uschovávat munici ušetřenou při nastřelování na podnikové střelnici. Do plánu zasvětili ještě další zaměstnance Josefa Gottwalda a Jaroslava Lukáška. V období do srpna 1939 se podařilo tímto způsobem získat zhruba 45 000 kusů munice, které pak zazdili do obložení stěn jedné z kobek na střelnici. Jejich činnost však byla prozrazena a 5. září 1939 příslušníci gestapa J. Kulku a jeho spolupracovníky zatkli. Německý válečný soud odsoudil J. Kulku a K. Bauera 19. prosince 1939 k trestu smrti, J. Lukášek a J. Gottwald obdrželi trest každý

⁴⁰ Bedřich Neumann (1891 až 1964) pocházel z Třebichovic v okrese Kladno. Za první světové války padl v březnu 1915 do zajetí na ruské frontě. Po pobytu v zajateckých táborech se přihlásil do československých legií a posléze se zúčastnil bojů s Němci během ústupu Ukrajinou i následných bojů s bolševiky. Po návratu do vlasti zůstal v armádě, studoval na vysoké škole válečné v Praze a zastával různé velitelské funkce. V letech 1931 až 1935 byl II. zástupcem náčelníka hlavního štábu, přičemž k 1. červenci 1933 získal hodnost brigádního generála. Od konce září 1935 do dubna 1939 pak B. Neumann působil u 5. divize v Českých Budějovicích, jejíž velení posléze převzal. Za branné pohotovosti státu na podzim 1938 byl velitelem Hraniční oblasti 31. V ON se stal zástupcem arm. gen. J. Bílého a zároveň zástupcem této organizace v Politickém ústředí. V lednu 1940 odešel B. Neumann z protektorátu za hranice a ve Francii se stal náčelníkem štábu Československé vojenské správy. Od 13. června 1940 byl velitelem 1. československé divize ve Francii. Po evakuaci do Británie zde proběhla reorganizace divize na 1. československou smíšenou brigádu a B. Neumann byl jmenován jejím velitelem. V lednu 1943 převzal funkci náčelníka Štábu pro vybudování československé branné moci v Londýně. Po válce působil jako úsporný komisař MNO a po únoru 1948 odešel do exilu. Zemřel 16. července 1964 v Londýně. Viz: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*, s. 206-207.

⁴¹ O všeobecném brzkém předpokladu konce války ze strany vedení ON svědčí i obsah výše citovaných vzpomínek špkt. V. Kratochvíla a prof. R. Konečného.

⁴² V. ČERNÝ, *Geneze úvodní fáze protinacistického odboje na Brněnsku*, s. 56.

⁴³ K historii Zbrojovky v období nacistické okupace viz dosud nejdrobněji: Otakar FRANĚK, *Koncern brněnské Zbrojovky v letech 1939/1945. Třetí díl. Dějin koncernu brněnské Zbrojovky*. Blok, Brno 1973.

ve výši dvou let káznice. Oba odsouzení k smrti pak byli popraveni v prostorách hradu Špilberk 31. ledna 1940, přičemž se jednalo o vůbec první popravu příslušníků domácího odboje provedené okupačním aparátem přímo v Brně.⁴⁴ Přes veškeré snahy získat větší počet zbraní však situace nebyla na podzim 1939 příznivá. ON disponovala na celé Moravě jen asi 30 či 40 kulomety, několika tisíci puškami a nepříliš velkým množstvím vhodné munice.

Dále byly prováděny drobné sabotáže, jejichž rozsah neměl být větší z důvodu hrozby předčasného prozrazení existence ON. Poněkud problematický prvek však představovaly pokusy využít v boji proti okupační moci bakteriologické prostředky. U zrodu této myšlenky stál MUDr. J. Vignati, který v květnu 1939 během setkání odbojářů v bytě prof. Františka Nábělky v Brně-Králově Poli za přítomnosti B. Všetického, Č. Jelínka a V. Mečíře navrhnul použít botulotoxin (tzv. klobásový jed, jeden z neúčinnějších přírodních jedů) a bakterie břišního tyfu. Tyto prostředky měly být rozšiřovány pomocí rozstříkovačů.⁴⁵ B. Vsetička informoval o návrhu O. Mézla, který se proti němu v zásadě nevypravil. Prohlásil však, že případné použití těchto prostředků musí být schváleno centrálním velitelstvím v Praze, které také mělo financovat další pokusy v tomto směru. V případě nasazení botulotoxinu se mělo jednat zejména o infikování masových konzerv určených pro německou armádu a tyfové bakterie měly být použity na koně zrekvírované okupační moci k vojenským účelům.

Zkoušky probíhaly jednak ve Vignatiho laboratoři v Uherském Hradišti, dále pak v Brně, Modřicích, Olomouci, Jihlavě a Moravské Ostravě.⁴⁶ Zasaženy měly být těmito prostředky lokality nikoliv v protektorátu (s výjimkou oblastí s převahou německého obyvatelstva), nýbrž na území vlastního Německa, kde se měly rozprašovat na poštovní schránky a kliky u hostinců, kinosálů apod. Příslušníci ON chápali tuto aktivitu jako jakési preventivní opatření, neboť očekávali, že v nastávajícím konfliktu použije německá armáda chemické zbraně, podobně jako tomu bylo za první světové války. Zemské velitelství ON pověřilo výrobou rozprašovačů Ing. Jiřího Elgra a Ing. Konstantina Raclavského, jehož pracoviště ve firmě Sochor v Blansku se zdálo být vhodným pro přípravu celé akce. Vlastní montáž rozprašovačů proběhla v Elgrově továrně v Brně-Černovicích.⁴⁷ Zhotoveno bylo asi 50 nebo 60 kusů. K praktickému použití pak došlo při zamoření železničních transportů koní ve Stuttgartu a Freiburgu, přičemž uhynul větší počet zvířat.⁴⁸ Podle poválečné výpovědi kriminálního asistenta gestapa Williho Brauna,⁴⁹ který vyšetřoval řadu zatčených příslušníků ON, proběhly asi v červnu 1939 další pokusy

⁴⁴ Tamtéž, s. 172-173.

⁴⁵ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 15 – Strojopis Miloše Mečíře nadepsaný Zpráva o činnosti v podzemní odbojové organizaci Obrana národa, s. 3.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ P. KOPEČNÝ, *Obrana národa na Brněnsku*, s. 64.

⁴⁸ F. VAŠEK – Z. ŠTĚPÁNEK, *Zvedli své hlavy mezi prvými*, 2. část, s. 120.

⁴⁹ Willi Braun (1916 až 1947) byl brněnský Němec, který začal v dubnu 1939 pracovat jako tlumočnick u brněnského gestapa. V rámci referátu II BM/So povýšil na samostatného vyšetřovatele a neblaze proslul brutalitou, s níž postupoval vůči vyšetřovaným. Dalším Braunovým působištem se stal zpravodajský referát IV N, v jehož rámci provedl řadu akcí proti parašutistům vyslaným do protektorátu z Velké Británie i Sovětského svazu. Počátkem dubna 1945 pak W. Braun ve Velkém Meziříčí smrtelně postřelil kriminálního inspektora gestapa Alexandra Schobera, který spolupracoval s českým odbojem. Mimořádný lidový soud v Brně odsoudil Brauna 10. ledna 1947 k trestu smrti a téhož dne byl popraven. Viz: MZA, f. C 141 (Mimořádný lidový soud Brno), inv. č. 2870, kart. 246, spisová značka Lsp 1999/46.

v německých vesnicích na Jihlavsku a Vyškovsku. Úspěch se však v tomto případě nedostavil, protože „kultury tyfové byly zničeny nedodržením určité teploty“.⁵⁰

Důležitou součástí činnosti ON dále představovalo zajišťování ilegálních přechodů protektorátních hranic. V Brně řídil organizaci přechodů škt. J. Gardavský, a hlavním cílem bylo až do vypuknutí druhé světové války Polsko. Lidé, kteří chtěli opustit území protektorátu, se soustřeďovali v Přerově a Valašském Meziříčí. Nejvýznamnější přechodová trasa ve směru Solanec – Bílá – Jablunkov fungovala do konce srpna 1939 a využilo ji k odchodu několik desítek vojáků. V červnu 1939 se na Solanci ubytoval brig. gen. Zdeněk Novák, který pak odtud řídil přechody osobně.⁵¹ Když se však v tomto prostoru koncem srpna téhož roku soustředily německé vojenské jednotky k útoku na Polsko, nebylo již možné trasu dále používat.⁵² Po vypuknutí války tak získala na významu trasa přes Slovensko a Maďarsko do Jugoslávie.

Dalším projevem aktivit ON se stala zpravodajská činnost, kterou v Brně řídil škt. Č. Jelínek za úzké spolupráce s plk. L. Kotíkem a škt. J. Gardavským. Podařilo se dosáhnout ilegálního rádiového spojení Brna s Prahou, na čemž se aktivně podílel poručík telegrafní služby Karel Štolc.⁵³ Rádiové spojení dále fungovalo mezi některými složkami

⁵⁰ MZA, f. C 141, inv. č. 2870, kart. 246, spisová značka Lsp 1999/46 – Protokol sepsaný s Willi Braunem na Oblastní úřadovně StB v Brně a datovaný 14. června 1946, s. 4-5.

⁵¹ Zdeněk Novák (1891 až 1988) pocházel z Paskova v okrese Místek. Za první světové války bojoval na srbské a ruské frontě, kde padl v červnu 1916 do zajetí. Přihlásil se pak do československých legií a jako dělostřelecký důstojník se zúčastnil ústupových bojů s německou armádou na Ukrajině a poté mnoha střetnutí s bolševiky. Po návratu do vlasti zůstal v armádě a od listopadu 1920 do konce února 1929 velel 11. polní dělostřelecké brigádě v Košicích. Hodnost brigádního generála obdržel k 1. květnu 1928. Od února 1929 do října 1935 velel 8. polní dělostřelecké brigádě v Opavě a posléze v Hranicích na Moravě. Následně převzal velení dělostřelectva IV. sboru v Olomouci a koncem prosince 1937 byl ustanoven velitelem dělostřelectva u ZVV Brno. Za branné pohotovosti státu velel na podzim 1938 dělostřelectvu 2. armády v Olomouci. Po německé okupaci odešel do výslužby a zapojil se do odbojových aktivit. Série zatýkáckých akcí gestapa na přelomu let 1939 a 1940 se Z. Novákovi vyhnula, takže na podzim 1941 se stal velitelem ON v Čechách a po zatčení gen. Bedřicha Homoly 31. prosince 1941 převzal jeho funkci vrchního velitele. Gestapo se dostalo na Novákovu stopu pomocí konfidentů a 22. června 1944 byl v Praze zatčen. Nacisté jej věznili na Pankráci, odkud byl převážen k výslechům do sídla pražské řídicí úřadovny gestapa v Petschkově paláci. Po vypuknutí Pražského povstání 5. května 1945 se Z. Novák podařilo vysvobodit a ihned se zapojil do činnosti vojenského velitelství ALEX. Počátkem srpna 1945 obdržel hodnost divizního a 1. dubna 1946 armádního generála. V lednu 1951 byl Novák zatčen a ve vazbě čekal na soud až do 8. dubna 1954, kdy byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen k 18 letům odnětí svobody za vojenskou zradu a velezradu. Na základě prezidentské milosti byl předčasně propuštěn v září 1956 a roku 1963 se dočkal úplné rehabilitace včetně navrácení hodnosti armádního generála. Zemřel ve věku 97 let v Zadní Třebáni, okres Praha-západ. Viz: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*, s. 209-210.

⁵² MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 4186 – Strojopis Zdeňka Nováka nazvaný Obrana národa – část první, s. 2.

⁵³ Karel Štolc (1916 až 1942) pocházel z Kralup nad Vltavou. Absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích a po vyřazení byl v hodnosti poručíka přidělen k telegrafnímu praporu č. 4 v Prešově, kde sloužil až do nacistické okupace českých zemí v březnu 1939. Po zapojení do odboje v řadách ON sestrojil několik přenosných vysílacích i přijímacích stanic, s nimiž se po prvním neúspěchu podařilo v říjnu 1939 navázat spojení s pražským odbojem. Po zatčení 3. listopadu 1939 byl K. Štolc vězněn na několika místech v Brně a v Německu. Lidový soudní dvůr jej 31. března 1942 odsoudil společně s mjr. Petrem Kamanem k smrti. Poprava byla vykonána 7. srpna 1942 ve věznicích v Berlíně-Plötzensee. In memoriam byl roku 1946 povýšen do hodnosti štábního kapitána. Viz: ABS, f. 141, sign. 141-268-13 – Obžaloba vrchního státního zástupce při Lidovém soudním dvoře

ON na Moravě, přičemž jej řídil mjr. Petr Kaman.⁵⁴ Zpravodajské oddělení zemského velitelství ON si vytvořilo poměrně širokou síť spolupracovníků, kteří například sledovali přesuny jednotek německé branné moci na výpadových silnicích z Brna a po celé jižní Moravě. Pozornost byla věnována i situaci na brněnském letišti. Zaměstnanci vlakových souprav pak dodávali zprávy o železničních transportech německých jednotek. Důležité rovněž bylo sledování a registrace všech případů zatčení odbojových pracovníků a pokusy o zjištění jejich příčin. Nechyběly ani analytické komentáře k situaci v továrnách a zprávy týkající se úrovně zásobování a celkových poměrů v jednotlivých městech. Je samozřejmé, že tato zpravodajská činnost představovala z pohledu okupační moci krajně nebezpečnou záležitost a její brněnští organizátoři včetně K. Štolce a P. Kamana byli posléze odsouzeni k smrti a popraveni.

Mezi jednotlivé oblasti činnosti moravského zemského velitelství ON patřily také propagační akce v podobě výroby různých letáků a ilegálních tiskovin. Toto mělo představovat jakýsi protipól k nacistické propagandě působící na české obyvatelstvo protektorátu. Letáky rozšiřovala v Brně všechna vyšší velitelství, tedy jak zemské, tak i velitelství kraje Brno-město a velitelství oblastní. Jejich největší výskyt byl zaznamenán v období okolo výročí vzniku Československé republiky 28. října 1939.⁵⁵

Konečně poslední významnou oblast činnosti ON představovala spolupráce s dalšími rezistenčními organizacemi českého obyvatelstva protektorátu. Někdy docházelo k úzké kooperaci a vzájemnému prolínání, takže postavení některých skupin je z tohoto důvodu nejasné. Úzké propojení existovalo především se skupinou označovanou jako „civilní složka ON“.⁵⁶ Jednalo se o skupinu představitelů inteligence včetně několika profesorů Masarykovy univerzity, kteří aktivně spolupracovali s důstojníky z ON pravděpodobně již od června 1939. Spolupráce zemského velitelství dále probíhala s levicově orientovanou mládežnickou organizací Národní hnutí pracující mládeže (NHPM), které vyvíjela na Brněnsku aktivní činnost.⁵⁷ Kontakty byly postupně navazovány i s dalšími občanskými rezistenčními organizacemi, ale také s komunistickým odbojem.

na Petra Kamana a Karla Štolce datovaná 23. prosince 1941. Dále: *Internetová encyklopedie dějin Brna*, heslo Karel Štolc (dostupné elektronicky: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3236 [citováno k 20. září 2019]).

⁵⁴ Petr Kaman (1895 až 1942) pocházel z Brna. Za první světové války bojoval na italské frontě, kde padl v závěru války 25. října 1918 do zajetí a vzápětí se přihlásil do československých legií. Po návratu do vlasti se roku 1919 zúčastnil bojů s maďarskými bolševiky na Slovensku. Od října 1920 sloužil P. Kaman u 2. telegrafního praporu v Brně, kde v prosinci 1926 převzal funkci velitele 8. telegrafní roty. V roce 1933 se stal řádným profesorem na Vojenském telegrafním učilišti v Turnově. Hodnost majora obdržel k 1. červenci 1937. Po okupaci pracoval u stavebního telegrafního úřadu v Brně, kde navázal spolupráci s dalšími důstojníky. Gestapo jej zatkl 3. prosince 1939 a po dlouhém věznění byl společně s K. Štalcem odsouzen 31. března 1942 k smrti a popraven v Berlíně-Plötzensee 7. srpna téhož roku. In memoriam byl roku 1946 povýšen do hodnosti podplukovníka. Vyšetřovací materiály německého Lidového soudního dvora k P. Kamanovi viz: ABS, f. 141, sign. 141-268-16.

⁵⁵ Četnická hlášení o nálezech jednotlivých letáků v období října a listopadu 1939 na Moravě viz: MZA, f. B 72 (Zemské četnické velitelství Brno), kart. 60.

⁵⁶ Historik Jan Boris Uhlíř označuje tuto skupinu za samostatnou organizaci a nazývá ji Zemský národní výbor. Viz: Jan Boris UHLÍŘ, *Zemský národní výbor. Jeho místo v rámci první rezistenční garnitury*. DaS, 2000, č. 1, s. 26-30. K její historii viz: Milada ŠIMSOVÁ, *Odbojáři z Obrany národa souzení jako „Helfert Intelligenz – Gruppe“*. Časopis Matice moravské 1998, s. 107-127.

⁵⁷ Viz: V. ČERNÝ, *Levicově mládežnické organizace na Moravě v protinacistickém odboji*. In: Jiří KOCIAN – Jaroslav PAŽOUT – Jakub RÁKOSNÍK (edd.), *Bolševismus, komunismus a radikální*

Zatýkácké akce gestapa a rozbití struktury Obrany národa

Aktivity ON se jejím členům dařilo několik měsíců vcelku úspěšně tajit. Zlom však nastal na podzim 1939, když bylo v období výročí vzniku Československé republiky 28. října nalezeno v brněnských ulicích větší množství letáků. Na zdejší úřadovně gestapa se poté přihlásila osmnáctiletá Anna Žáčková s informací, že je rozšiřuje František Šmíd z obce Chrlice. Vyšetřením případu byl pověřen kriminální komisař Otto Koslowski, který F. Šmída v Chrlicích zatknul. Během provedené domovní prohlídky byly letáky skutečně nalezeny.⁵⁸ Šmíd byl členem NHPM a působil jako spojka na další odbojové organizace, takže disponoval značnými znalostmi rezistenčních aktivit na Moravě. Během tzv. „zostřených výsledků“ vyzradil vyšetřovatelům gestapa mnoho informací, které nacističtí vyšetřovatelé využili při dalších zásazích. Gestapo mimoto již mělo určité další poznatky shromážděné při výsleších osob zadržovaných při pokusech o ilegální přechod protektorátních hranic. Ve stejný den jako F. Šmíd byl navíc zatčen jeden z předních brněnských odbojářů prof. PhDr. Vladimír Helfert, u něhož není zřejmé, jakým způsobem odhalilo gestapo jeho odbojovou činnost.⁵⁹ Již zmíněný kriminální asistent brněnského gestapa Willi Braun po válce do protokolu k rozbití ON uvedl, že „tato organizace byla zjištěna na základě jednoho letáku z komunistické tendence“.⁶⁰

Šmídovo zatčení a následně obsáhlé výpovědi se nicméně bezesporu staly podstatnou příčinou rozbití struktury ON na Moravě. V literatuře se lze setkat s názorem, že značnou vinu na této situaci mělo samo velení organizace, které podcenilo nacistické bezpečnostní orgány. Takovouto kritiku obsahovaly zejména publikace vydané před rokem 1989 s tím, že činnost ON byla špatně utajována a zásady ilegality hrubě porušovány.⁶¹ Vedena však byla spíše ve snaze ON očernit, protože její vedoucí představitelé patřili mezi velitelské

socialismus v Československu, sv. VIII. Ústav pro soudobé dějiny (ÚSD) AV ČR, Praha 2011, s. 52-80.

⁵⁸ V. ČERNÝ, *Brněnské Gestapo 1939-1945 a poválečné soudní procesy s jeho příslušníky*. Archiv města Brna – Moravské zemské muzeum, Brno 2018, s. 97-98.

⁵⁹ Prof. PhDr. Vladimír Helfert (1886 až 1945) se narodil v Plánici u Klatov. Po maturitě na smíchovském gymnáziu zahájil studia hudební estetiky, zeměpisu a dějepisu na Karlově univerzitě. Po promoci působil jako profesor dějepisu a zeměpisu na České obchodní akademii v Praze. Roku 1919 přešel na I. české státní reálné gymnázium, kde učil do roku 1921. V tomto roce se habilitoval jako soukromý docent v oboru hudební věda na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Zde se v roce 1926 stal mimořádným a o pět let později řádným profesorem, v letech 1935 až 1936 zastával funkci děkana této fakulty a v následujícím období 1936 a 1937 byl proděkanem. Je považován za zakladatele brněnské muzikologické školy a od svého příchodu do tohoto města také pracoval i v Moravském zemském muzeu, kde stál u zrodu hudebního archivu. Po svém zatčení 14. listopadu 1939 a postupném věznění na Špilberku, v Kounicových kolejích a v Bratislavě byl od července 1940 do června 1942 vězněn v káznici ve Wohlau, odkud byl pro velmi špatný zdravotní stav propuštěn a umístěn v pražské vinohradské nemocnici. Po ukryvání na různých místech jej gestapo znovu zatkl 23. června 1944 v Měřeticích u Vlašimi. Následovalo věznění na Pankráci a koncem dubna 1945 transport do Terezína, kde se prof. V. Helfert dočkal osvobození. Jeho zdravotní stav však již byl kritický a zemřel 18. května 1945 v Praze. Výsledkové protokoly sepsané s prof. V. Helfertem po zatčení viz: ABS, f. 141, sign. 141-350-11. K osobnosti a dílu V. Helferta dosud nejpodrobněji: Rudolf PEČMAN, *Vladimír Helfert*. Nadace Universitas Masarykiana, Brno 2003.

⁶⁰ MZA, f. C 141, inv. č. 2870, kart. 246, spisová značka Lsp 1999/46 – Protokol sepsaný s Willi Braunem na Oblastní úřadovně StB v Brně a datovaný 14. června 1946, s. 1.

⁶¹ František ZŘÍDKAVESELÝ – Jiří ADÁMEK – Milan KROUTIL, *Brněnští občané v boji proti fašismu*. Blok, Brno 1981, s. 32.

kádry prvorepublikové „buržoazní“ armády a nijak se netajili svým negativním postojem ke komunistické ideologii. Je skutečností, že určitá kritika týkající se špatně vedené ilegální činnosti (ručně psané seznamy členů ON, poznámky o podrobnostech odbojových akcí nalezené gestapem v průběhu domovních prohlídek) občas zazněly i z řad nemnoha příslušníků první garnitury brněnského odboje, kteří válku přežili.⁶² Tato skutečnost však souvisí s faktem, že vedení ON nepočítalo s okupací českých zemí v delším časovém horizontu. Jak již bylo uvedeno, generálové a důstojníci předpokládali, že k povstání českého obyvatelstva a souběžné válce spojenců proti Německu dojde v blízké budoucnosti a válka nebude mít dlouhého trvání. Z tohoto důvodu také v některých případech došlo k porušení zásad ilegální práce. Představitelé domácího odboje totiž nepočítali s tím, že by nacistický bezpečnostní aparát mohl mít prostor k velkým represivním akcím spojeným s podrobnými domovními prohlídkami. Tento předpoklad se sice ukázal být tragickým omylem, to však roku 1939 nemohl nikdo z vedoucích představitelů českého domácího odboje tušit.

První rozsáhlá zatýkácí akce proběhla v Brně 20. listopadu 1939. Tehdy padl mimo jiné do rukou gestapa i špkt. Č. Jelínek.⁶³ Jak vyplývá ze vzpomínek Milady Všetickové, gestapo již v této době sledovalo také jejího manžela, který z důvodu větší bezpečnosti často měnil místa svého pobytu, přespával u přátel v Brně a v Praze u své matky a sestry.⁶⁴ Po Jelínkově zatčení se B. Všeticka sešel s L. Kotíkem a J. Gardavským k prodiskutování nově vzniklé situace. Generál navrhoval pozastavit činnost zemského velitelství, jehož členové měli přejít do ilegality. L. Kotík však návrh zamítnul. Na další schůzce za přítomnosti gen. O. Mézla bylo o problému dále diskutováno. O. Mézl s L. Kotíkem měli v úmyslu pokračovat v odbojové činnosti, ale z důvodu větší bezpečnosti se rozhodli napříště nepřespávat ve svých bytech. J. Gardavský naopak hodlal ve svém bydlišti setrvat, ale s přerušáním odbojové činnosti. Ke Kotíkově zatčení v jeho bytě na Sirotkově ulici č. 50 však došlo během další razie gestapa 23. listopadu a J. Gardavský byl zatčen o sedm dní později. V průběhu poslední dekády listopadu a v prosinci 1939 došlo k zatčení řady dalších důstojníků a zatýkání probíhalo také v Olomouci, Moravské Ostravě a Uherském Hradišti.⁶⁵ Vlastní zatýkácí akce provádělo v Brně komando, jehož aktivním členem byl kriminální zaměstnanec Richard Schetke.⁶⁶ Poválečná vyšetřovací zpráva k tomu uvádí: „Za své exekutivní služby u gestapa v Brně zatkl a vyšetřoval mnoho desítek českých lidí. Při odhalení ilegální organizace Obrana národa byl Richard Schetke zařazen do takzvaného ‚Festnahme-Kommando‘. Zatýkal hlavně funkcionáře zemského hnutí ON na Moravě, kteří byli většinou důstojníci bývalé čs. armády, z nichž

⁶² Viz zejména citované vzpomínky špkt. V. Kratochvíla.

⁶³ Data zatčení jednotlivých odbojářů bývala vždy uvedena na titulní straně obžalovacích spisů. V tomto případě viz poznámku 19.

⁶⁴ MMB, f. Dokumentace odboje, inv. č. 156 414 – Strojopis Milady Všetickové nadepsaný In memoriam divizního generála Bohuslava Všetický.

⁶⁵ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 66 – Strojopis O. Francla Vznik a vývoj domácího odboje Obrana národa na Moravě v roce 1939, s. 57.

⁶⁶ Richard Schetke (1906 až 1947) pocházel z Hodonína. Aktivně se podílel na obsazování některých významných budov v Brně místními nacisty v noci ze 14. na 15. března 1939. Ještě v tomto měsíci také vstoupil do služeb gestapa a po celou dobu okupace působil jako kriminální zaměstnanec na brněnské řídicí úřadovně postupně u referátů II BM, II BM/So a N. Podílel se na zatčení značného množství osob zapojených do odbojových akcí včetně velitele desantu ZINC npor. Oldřicha Pechala v červnu 1942. Mimořádný lidový soud v Brně jej 13. ledna 1947 odsoudil k trestu smrti a téhož dne byl R. Schetke popraven. Viz: MZA, f. C 141, inv. č. 2895, kart. 250, spisová značka Lsp 2031/46.

většina byla odsouzena okupanty k trestu smrti a popravena [...]. Podle odhadu gestapáka Eiselta zatkl Schetke během své činnosti u referátu II BM/So asi přes 500 osob.⁶⁷

Mezi důstojníky hledané gestapem patřil také plk. V. Lysák, jemuž se zpočátku dařilo unikat. Mnohokrát měnil své úkryty v Brně, ale možnost odejít do zahraničí a připojit se ke vznikajícím československým jednotkám odmítal s odůvodněním, že má rozkazy setrvat až do krajnosti. Zatčen byl komandem pod vedením R. Schetkeho 23. prosince 1939 krátce poté, co opustil úkryt v domě rodiny Dědákových v Brně-Maloměřicích a z vinárny na Kolišti telefonoval své ženě.⁶⁸ R. Schetke po válce popsal nastalou situaci do protokolu těmito slovy: „Já jsem zatýkal majora Ptašinského⁶⁹ a plukovníka Lysáka a po předvedení do úřadovny gestapa jsem je pak předal do vazby v Sušilových kolejích. Zatčení byli předáni do Sušilových kolejí proto, poněvadž během šetření se ukázalo, že organisace ON je rozsáhlá a že bude muset dojít k dalšímu zatčení. Z toho důvodu byli další spoluúčastníci organisace ON dodáni do vazby v Sušilových kolejích a později také do Kounicových kolejí [...]. Plukovníka Lysáka a majora Ptašinského vyslýchal protokolárně šéf oddělení komisař Taudt a já jsem mu dělal tlumočnicka. Plukovník Lysák se nám přiznal, že je příslušníkem organisace ON a že je šéfem generálního štábu pro oblast západ.“⁷⁰

Z okruhu vedoucích představitelů moravského zemského velitelství ON se tak nejdéle dařilo unikat B. Všetickovi, který se v kritických dnech konce listopadu 1939 zdržoval v Praze u své matky. V době vánočních svátků přicestovala do Prahy jeho žena Milada, jež pak byla vyslána zpět do Brna se žádostí, aby zjistila informace o osudech plk. V. Lysáka a gen. O. Mézla. Po zjištění, že V. Lysák byla zatčen a O. Mézlovi se podařilo uprchnout z protektorátu, se následně vrátila do Prahy a bezvýsledně svého manžela přemlouvala k odchodu za hranice.⁷¹ Během pobytu v Praze se B. Všeticka sešel s gen. J. Bílým, který se po seznámení s krizovou situací ON v Brně rozhodl pozastavit činnost moravského zemského velitelství. B. Všetickovi nabídl možnost odchodu

⁶⁷ MZA, f. C 141, inv. č. 2895, kart. 250, spisová značka Lsp 2031/46 – Závěrečná zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně k vyšetřování činnosti Richarda Schetkeho datovaná 11. listopadu 1946, s. 2.

⁶⁸ Jiří MIKULKA, *Portréty statečných. Osudy význačných moravských představitelů národního odboje z let 1939-1945, na něž se mělo zapomenout*. Masarykova univerzita, Brno 1995, s. 18.

⁶⁹ František Ptašinský (1897 až 1942) pocházel z Hranic na Moravě. Za první světové války bojoval na ruské frontě, kde padl 6. července 1916 do zajetí. Posléze se přihlásil do československých legií a byl poslán do Francie, kde jej přidělili k 21. střeleckému pluku. Po návratu do vlasti se podílel na bojích s maďarskými bolševiky na Slovensku a v československé armádě pak působil v různých funkcích. F. Ptašinský byl znám především jako divadelní a literární kritik, spisovatel a překladatel ruské literatury. Ve funkci osvětového důstojníka dělostřeleckého pluku 304 v Brně napsal mnoho příspěvků do Divadelního listu Národního divadla v Brně a také do revue pro umění a kulturu Středisko. Byl rovněž autorem několika básnických sbírek, sbírky povídek Lidé z cirku a roku 1932 vyšla Ptašinského kniha Zlomky Anabase, ve které popsal zážitky legionářů z Ruska. Po zapojení do odbojové činnosti v řadách ON byl v Brně zatčen 20. listopadu 1939. Lidový soudní dvůr jej 24. července 1942 odsoudil k smrti a 16. listopadu téhož roku byl ve věznicí v Berlíně-Plötzensee popraven. O nezlomném charakteru F. Ptašinského svědčí skutečnost, že dobu mezi vynesením rozsudku a popravou věnoval studiu španělštiny z učebnice, kterou se mu ve věznicí podařilo sehnat. Z této učebnice studoval ještě několik hodin před popravou a dochovala se ve sbírkách Muzea města Brna pod inv. č. 152 794. K F. Ptašinskému viz dále: VÚA-VHA, f. Kvalifikační listiny vojenských osob, kvalifikační spis F. Ptašinského.

⁷⁰ MZA, f. C 141, inv. č. 2895, kart. 250, spisová značka Lsp 2031/46 – Protokol sepsaný s Richardem Schetkem na Oblastní úřadovně StB v Brně a datovaný 7. září 1946, s. 7.

⁷¹ Podle rozhovoru M. Všetickové s autorem této studie v Brně 15. května 2000.

do Francie s tím, že by zde mohl zastávat funkci velitele dělostřelectva československých jednotek. B. Všeticka však nabídku odmítl. Do ilegality poté odešel i J. Bílý, zatímco B. Všeticka se koncem ledna 1940 vrátil do Brna, kde většinou pobýval mimo domov. Gestapo však o jeho pobytu získalo informace a nakonec byl 29. února 1940 zatčen v brněnské kavárně Slavia, kde měl schůzku se svou ženou. Zatčení opět provedl R. Schetke, který o tom po válce do protokolu uvedl pouze jedinou větu: „Asi začátkem února 1940 zatkl jsem také generála Všeticku, a sice v kavárně Slavia v Brně.“⁷² Touto akcí došlo v podstatě k završení rozbití struktury moravské ON, protože generál byl posledním z představitelů zemského velitelství, který až dosud gestapu unikal.

Vyšetřování zatčených příslušníků Obrany národa

Rozsah činnosti ON v Brně a okolí byl pro nacistický bezpečnostní aparát šokem. Brněnská řídicí úřadovna gestapa proto vytvořila speciální referát pod vedením kriminálního komisaře Ewalda Taudta.⁷³ Referát byl posléze označen jako II BM/So (zkratka od Sonderreferat) a jeho úkolem bylo vyšetřovat pouze činnost příslušníků ON. Umístěn byl v nacisty konfiskované budově Sušilových studentských kolejí na Klácelově ulici č. 2, kde gestapo také zřídilo improvizovanou věznici pro některé ze zatčených.⁷⁴ Skončili zde B. Všeticka, L. Kotík, V. Lysák, Č. Jelínek, J. Gardavský a další. V Sušilových kolejích také probíhaly první výsledky. Zprvu se pozornost zaměřila především na plk. V. Lysáka a škt. Č. Jelínka, jehož vyslychal kriminální asistent Braun. V poválečné vyšetřovací zprávě týkající se Braunovy činnosti za okupace je k tomu uvedeno: „Braun při této akci vyslychal zatčeného škt. Čestmíra Jelínka, který byl v Obraně národa zpravodajským důstojníkem. Je všeobecně známo, že škt. Jelínek při prvních výsledcích jakoukoliv činnost v organizaci ON popřel a nechtěl se k ničemu doznat. Byl proto při výsledcích Braunem surovým způsobem týrán, a když již byly jeho síly u konce, pohrozil mu Braun, že použije proti němu ještě jiných mučících prostředků, které má on k dispozici a že škt. Jelínka tím přinutí k doznání a vyzrazení svých spolupracovníků. Škt. Jelínek nemohl již delší trýznění vydržet a učinil proto Braunovi úplné doznání, aby přešel dalšímu trýznění.“⁷⁵ Dochované výsledkové protokoly

⁷² MZA, f. C 141, inv. č. 2895, kart. 250, spisová značka Lsp 2031/46 – Protokol sepsaný s Richardem Schetkem na Oblastní úřadovně StB v Brně a datovaný 7. září 1946, s. 9.

⁷³ Ewald Taudt (nar. 1909) pocházel z Berlína. V roce 1938 byl přidělen k úřadovně gestapa v Karlových Varech a po vybudování řídicí úřadovny v Brně převzal roku 1939 referát II BM. Vzhledem k rozsáhlé činnosti Obrany národa na Brněnsku byl posléze vyčleněn speciální referát II BM/So s E. Taudtem v čele určený k vyšetřování činnosti této rezistenční organizace. Roku 1940 získal E. Taudt hodnost kriminálního rady a za obou stanných právních v letech 1941 a 1942 působil ve funkci předsedícího brněnského stanného soudu. Později vedl zpravodajský referát IV N. Na jaře 1945 po ústupu nacistických bezpečnostních složek z Jihlavy zmizel a jeho osud zůstal neznámý. Viz: MZA, f. C 130 (Veřejný žalobce u Mimořádného lidového soudu Brno), kart. 17, složka 17, fol. 153 – Zpráva vedoucího veřejného žalobce JUDr. Emila Čermáka o nezjištěných válečných zločincích určená Odboru pro politické zpravodajství Ministerstva vnitra v Praze. Nese datum 31. července 1946 a E. Taudt je zde uveden pod číslem 304. Životopisná data dále viz například: Vladimír FILIP – Vlastimil SCHILDBERGER – Jan BŘEČKA – Marie KUDĚLKOVÁ, *Brno 1939-1945. Roky nesvobody. Díl II. Nakladatelství „Josef Filip 1938“*, Brno 2012, s. 193.

⁷⁴ V. ČERNÝ, *Brněnské Gestapo 1939-1945*, s. 99-101.

⁷⁵ ABS, f. 52 (Výpovědi zaměstnanců gestapa a SD), sign. 52-1-36 – Závěrečná vyšetřovací zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně týkající se činnosti bývalého kriminálního asistenta gestapa Williho

plk. V. Lysáka jsou poměrně obsáhlé a z obsahu je zřejmé, že se pokoušel ve svých výpovědích taktizovat. Přesto však uvedl řadu údajů a jmenoval i gen. B. Všetičku, který byl v té době ještě na svobodě.⁷⁶

Někteří další příslušníci ON se po zatčení ocitli na hradě Špilberku a po zřízení věznice v budově Kounicových studentských kolejí v lednu 1940 i zde. Již podmínky v brněnských věznicích byly kruté a vězni zde strádali po všech stránkách. Během výslechů bylo používáno fyzické násilí, i když u představitelů zemského velitelství ON nelze pro nedostatek hodnověrných svědectví říct, do jaké míry. Existuje však podezření, že V. Lysák utrpěl během výslechů v Sušilových kolejích v květnu a červnu 1940 zlomeninu žebra, což následně zapříčinilo zranění jater.⁷⁷ Pokud jde o samotné výsledky vyšetřování gestapa, někteří z přeživších důstojníků ON po válce prohlašovali, že jejich kolegové údajně prozradili více, než bylo nutné. Tento názor se objevil již v jednom z dopisů vězněného MUDr. J. Vignatiho, jenž byl 25. ledna 1941 převezen ze Sušilových kolejí do nedalekých Kounicových kolejí, odtud 7. března téhož roku odtransportován do věznice v dolnoslezském Wohlau (dnes Wołów v Polsku) a v červenci téhož roku do Diez an der Lahn nedaleko Koblence.⁷⁸ Posledním místem Vignatiho utrpení se po odsouzení k smrti stala věznice v Berlíně-Plötzensee, odkud v jednom z motáků určených své manželce napsal: „Tak ještě k tomu soudu. Prozradil mne generál Všetička, vlastně lépe řečeno udal, aniž by byl k tomu okolnostmi donucen. Ostatní dopověděl kapitán Jelínek, to bys koukala, jak se tito hrdinové změnili. Jen starý lékárník [míněn Vítězslav Mečír, pozn. autora] se mnou zachránili jsme, co se dalo.“⁷⁹

Na B. Všetičku byl zřejmě ze strany vyšetřovatelů vyvíjen značný psychologický nátlak a vyšetřovatelé gestapa prováděli také osobní konfrontace zatčených. Braun po válce do protokolu popsal konfrontaci mezi B. Všetičkou a velitelem ON v uherskohradištském kraji pplk. Vladimírem Štěrbou: „Byl jsem přítomen konfrontaci podplukovníka Štěrby s popraveným generálem Všetičkou. Tato konfrontace odehrála se v Sušilových kolejích, asi v březnu 1940. Do místnosti, ve které byl podplukovník Štěrba, byl přiveden generál Všetička. Bylo to v kanceláři Jahnově⁸⁰ a přítomni byli, pokud si

Brauna datovaná 30. října 1946, s. 3. V průběhu svého vyšetřování se škt. Č. Jelínek neúspěšně pokusil o sebevraždu.

⁷⁶ ABS, f. 141, sign. 141-225-2 – Výslechové protokoly plk. V. Lysáka zapsané 27. a 28. prosince 1939 na řídicí úřadovně gestapa v Brně, 13 stran. Výslech prováděl kriminální asistent Wilhelm Trepp.

⁷⁷ J. MIKULKA, *Portréty statečných*, s. 20.

⁷⁸ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 638 – Práce L. Bočka MUDr. Jan Vignati v německém vězení.

⁷⁹ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 553 – Xerokopie strojopisných prepisů Vignatiho motáků a dopisů z vězení z pozůstalosti MUDr. V. Zapletala.

⁸⁰ Friedrich Jahn (nar. 1898) byl rodákem z Brna. Na řídicí úřadovně gestapa v Brně působil od roku 1939 a během činnosti v rámci zpravodajského referátu N proslul svými krutými metodami uplatňovanými při výsleších zatčených. Vzhledem k hrubé povaze nebyl oblíben ani u ostatních gestapáků, kteří dali F. Jahnovi přezdívku „Ivan Hrozný“. Mimo Brno působil také na služebnách gestapa v Moravské Ostravě a Uherském Hradišti. Roku 1944 byl povolán do služby v německé branné moci a koncem války zřejmě padl do amerického zajetí. Jeho další osudy nejsou známy; údajně se měl roku 1947 pohybovat někde v americkém okupačním pásmu Německa. Viz: MZA, f. C 130, složka 17, kart. 7, fol. 118-127 – Seznam válečných zločinců zjištěných v brněnském obvodu zpracovaný vedoucím veřejným žalobcem u Mimořádného lidového soudu Brno JUDr. Emilem Čermákem. Byl určen Odboru pro politické zpravodajství Ministerstva vnitra v Praze a nesl datum 23. dubna 1947. F. Jahn zde má pořadové číslo 666.

pamatují, Taudt, Jahn, Schetke a já. Generál Všeticka zprostil podplukovníka Štěrbu mlčenlivosti, který měl údajně Štěrbu složit generálu Ingrovi. Doporučil Štěřbovi, aby vše vypověděl. Štěřba na to odpověděl slovy: „Rozkaz, pane generále,“ a byla mu dána tužka a papír, aby ve vězení všechno napsal, co ví o hradištské krajské organizaci ON. Druhého dne jsem slyšel, nevím již od koho a nevím na základě jakého hlášení, o tom, že podplukovník Vladimír Štěřba se v noci v cele na Špilberku oběsil.“⁸¹ Štěřba byl na Špilberku vězněn v samovazbě na cele v prvním poschodí a podle vzpomínek tehdejšího vězeňského lékaře MUDr. Karla Frinty byl ve velmi špatném zdravotním stavu, s omrzlými prsty na ruce i nohou. Dne 25. března 1940 musel podstoupit celodenní výslech v budově brněnské řídicí úřadovny gestapa na Mozartově ulici č. 3 a tehdy také došlo ke konfrontaci s B. Všetickou. Následujícího dne proběhl další Štěřbův výslech a tehdy se také rozhodl spáchat sebevraždu z toho důvodu, že sice vydržel dosavadních sedm výslechů, ale při dalším by již mohl promluvit.⁸²

Svědectví obdobného obsahu týkající se gen. V. Ždímalova pak pochází od špkt. Václava Kratochvíla. Podle něj „Ždímal nabádal důstojníky, aby se přiznali, že je to čestné – snad věřil v humánnost Němců a ve vývoj událostí ve prospěch Spojenců. Ždímalova činnost odporovala zásadám o utajení organizace za každou cenu, docházelo až k trapným scénám na gestapu a ztraceno kvůli tomu bylo mnoho životů.“⁸³ V souvislosti s těmito výpověďmi je však třeba uvést, že generál B. Všeticka i mnozí další ze zatčených generálů a důstojníků věřili v brzkou porážku Německa a své osvobození, takže zřejmě nepřikládali obsahu vlastních výpovědí přílišný význam. Důležitým faktorem pro ně byl i pojem vojenské cti. Zejména starší důstojníci uznali po zatčení svou porážku a zapírání považovali za nízké a nečestné, což gestapo zneužívalo ve svůj prospěch. K B. Všetickovi je pak třeba poznamenat, že byl zatčen až koncem února 1940. V té době již byla většina členů moravského vedení ON několik týdnů ve vazbě a gestapo disponovalo o činnosti této organizace rozsáhlými poznatky, takže jeho výpověď nemohla mít klíčový význam. Plk. V. Štěřba padl do rukou gestapa již 30. listopadu 1939 a v době Všetickova zatčení byl tedy vyšetřován tři měsíce.

Soudní procesy a popravky

Gen. B. Všeticka byl převezen 1. června 1940 do moabitské věznice v západní části Berlína, kam jej následovali další členové moravského zemského velitelství ON. Zde měli očekávat soud. Obžaloba proti Všetickově skupině byla připravena již v létě 1940 a tuto skutečnost také přednesl říšský ministr justice Franz Gürtner ve své zprávě Adolfu Hitlerovi z 23. září téhož roku. Soudní proces mohl být zahájen v nejbližší době, ale A. Hitler zaujal odmítavé stanovisko. Během porady s říšským protektorem Konstantinem von Neurathem a státním tajemníkem Karlem Hermannem Frankem konání soudního přelíčení odmítl a prohlásil, že proti „českým rebelům“ bude stačit exekuční komando, jelikož případný proces by z nich udělal mučedníky. Češi by prý navíc pokládali vynesené rozsudky za protiprávní, takže řešení těchto záležitostí soudní cestou mělo proběhnout

⁸¹ MZA, f. C 141, inv. č. 2870, kart. 246, spisová značka Lsp 1999/46 – Protokol sepsaný 18. října 1946 na Oblastní úřadovně StB v Brně s Willi Braunem.

⁸² Ludvík BURIÁN, *Minulost naléhavě přítomná*. Okresní národní výbor, Uherské Hradiště 1980, s. 56.

⁸³ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 9220 – Strojopis V. Kratochvíla Činnost oblastního velitelství Obrany národa Morava-západ, s. 9.

až po skončení války. Vynášely by se přitom pouze rozsudky smrti, které bude možné ve výjimečných případech změnit na doživotní vězení či deportaci.⁸⁴ Toto Hitlerovo stanovisko bylo příčinou skutečnosti, že příprava procesů s příslušníky ON byla na rok pozastavena. Změna nastala až po nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora v září 1941. R. Heydrich přesvědčil A. Hitlera o nutnosti konání procesů s představiteli českého odboje, přičemž měl na mysli zejména připravovaný proces s bývalým předsedou protektorátní vlády divizním generálem Aloisem Eliášem. Tento proces se konal během výjezdního zasedání Lidového soudního dvora v Praze 1. října 1941 a skončil vynesením rozsudku smrti.⁸⁵ Poté již postupně probíhaly procesy s dalšími příslušníky vojenského odboje, z nichž někteří měli v té době za sebou více jak dvouletý pobyt v nacistických věznicích.

Jelikož po 15. březnu 1939 došlo k zavedení německého trestního práva i na území protektorátu, byli tak odbojáři paradoxně souzeni za „velezradu“, přestože nacisté ve skutečnosti okupovali české země v rozporu s mezinárodním právem. Příslušníci ON byli postaveni před tzv. Lidový soudní dvůr (Volksgerichtshof; VGH). Jednalo se o nacistický „revoluční“ tribunál, jehož úkolem bylo projednávat trestné činy proti státu.⁸⁶ Tento tribunál vznikl roku 1934 jakožto soud kompetentní k souzení případů velezrady a zemězrady. Postupně se však jeho působnost rozšiřovala o řadu dalších deliktů. Původně sídlil v Lipsku, ale krátce po svém založení přesídlil do Berlína. Zákon z 18. dubna 1936 poté určil, že se jedná nikoliv o mimořádný, nýbrž o řádný soudní dvůr a došlo ke stanovení pravidel jeho složení. Toto složení plně odpovídalo poslání VGH jakožto revolučního tribunálu nacionálního socialismu. V hlavních líčeních rozhodovaly pětičlenné senáty, jejichž členové se skládali jednak ze soudců z povolání a jednak ze soudců čestných, což byli vesměs přesvědčení nacisté a většinou zasloužilí členové nacistické strany NSDAP. Jmenováni byli A. Hitlerem na návrh říšského ministra justice nejprve na funkční období pěti let, od roku 1936 potom na doživotí. Všichni členové VGH museli být starší 35 let. Mezi čestnými soudci se často nacházely známé osobnosti, například státní tajemník a vyšší vedoucí SS a policie v protektorátu K. H. Frank. Soudní senáty u VGH byly původně tři, ale vzhledem k nárůstu počtu projednávaných případů jejich počet stoupal a v prosinci 1942 jich už fungovalo šest.⁸⁷

Orgánem žaloby při VGH bylo Vrchní říšské státní zastupitelství, jehož členové se také zúčastňovali poprav odsouzených. Největší počet exekucí osob odsouzených VGH byl proveden ve věznicí v Berlíně-Plötzensee.⁸⁸ Samotná obžaloba byla sestavena na základě výsledků vyšetřování gestapa a vyšetřujících soudců. Každý z obžalovaných v ní byl označen křestním jménem a příjmením, dále následovalo datum a místo narození, povolání a bydliště. U každého bylo také vyznačeno, kde a kdy došlo k zatčení a kdy rozhodl vyšetřující soudce o uvalení vazby. Následovala právní kvalifikace trestného činu

⁸⁴ Walter WAGNER, *Der Volksgerichtshof im Hitler Nationalsozialistischen Staat*. Oldenbourg Verlag, Stuttgart 1974, s. 486.

⁸⁵ Robert KVAČEK – Dušan TOMÁŠEK, *Generál Alois Eliáš. Jeden český osud*. Epocha, Praha 1996, s. 85-93. Výtah z rozsudku nad Eliášem viz: W. WAGNER, *Der Volksgerichtshof*, příloha č. 13, s. 891-895.

⁸⁶ Podrobněji viz: Lukáš VLČEK, *Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie*. In: SI 18/1. ÚSTR, Praha 2011, s. 144-167.

⁸⁷ Jaromír TAUCHEN, *Vývoj trestního soudnictví v Německu 1933-1945*. Disertační práce, Právnická fakulta MU, Brno 2009, s. 192.

⁸⁸ K tragické historii této věznice viz například: Brigitte OLESCHINSKI, *Gedenkstätte Plötzensee. Gedenkstätte Deutscher Widerstand*, Berlin 1994.

s odůvodněním žaloby.⁸⁹ Na závěr byly uváděny návrhy na svědky, další trvání vazby a ustanovení obhájce. Obhájce mohl být jednak vybrán (obvykle příbuznými obžalovaného), nebo povinně přidělen VGH. Předsedající soudce pak musel jeho výběr schválit. Obhajoba však byla víceméně formální záležitostí, protože obhájce navrhoval předložení nějakých důkazních materiálů jen zřídkakdy. Obhájci také většinou nenavštěvovali své mandanty před hlavním líčením, ovšem existovaly výjimky u těch, které vybrala rodina obžalovaného. Ani takovito obhájci však nemohli na tvrdosti rozsudku nic změnit, i když se často snažili navrhovat jinou kvalifikaci trestného činu svých mandantů (například tím způsobem, že místo přípravy k velezradě šlo pouze o neoznámení, nebo že se nejednalo o těžký případ tohoto zločinu).

Po vynesení rozsudku také zvolení obhájci zpravidla žádali předsedu senátu, aby umožnil poslední rozhovor odsouzeného s rodinnými příslušníky, pokud se zúčastnili hlavního líčení. Tato hlavní líčení bývala obvykle veřejná, ale v některých případech probíhala s vyloučením veřejnosti, především když šlo o kauzy týkající se státních tajemství. Rozsudek vyhlášoval předseda senátu, jehož projev býval u většiny procesů velmi krátký a právní kvalifikace v mnoha případech chyběla. Předseda a přisedící soudce z povolání pak rozsudek také společně podepisovali.⁹⁰ Rozsudky zveřejňoval denní tisk, jenž byl o výsledcích procesů informován prostřednictvím tiskové služby vrchního státního zastupitelství při VGH. Na stránkách protektorátního tisku z let 1941 a 1942 lze nalézt mnoho takových případů. Mimoto bývaly také na veřejných prostranstvích vyvěšovány rudé plakáty s českým a německým textem informující o vykonaných exekucích odsouzenců. Tyto plakáty se ve velkém množství vyvěšovaly především v místě bydlíště odsouzeného, což mělo zvyšovat zastrašující účinek na obyvatelstvo.

První rozsudek VGH nad odbojáři ON z jižní Moravy byl vynesena 18. listopadu 1941 a týkal se skupiny MUDr. J. Vignatiho. Ten byl společně s V. Mečirem odsouzen k smrti, další dva lékaři obdrželi čtyři roky a jeden dva a půl roku káznice. O průběhu přelíčení J. Vignati své ženě v jednom z motáků napsal: „Náš soud byla úplná komedie. Naprosto žádné důkazy. Obhájce trpná figura. Před přelíčením jsem s ním měl pětiminutovou rozmluvu, během níž se informoval o mé záležitosti. U přelíčení se vůbec neozval, až nakonec řekl několik vět. Bylo to prostě hnusné.“⁹¹ Tato slova jasně dokládají, jakým způsobem procesy před VGH probíhaly.

Proces se členy zemského velitelství ON na Moravě proběhl v Berlíně ve dnech 26. a 27. listopadu 1941 před 1. senátem VGH. Před soudem stanuli B. Všetička, L. Kotík, Č. Jelínek a J. Gardavský, kteří byli v té době všichni umístěni ve věznicí Alt Moabit. Pětičlennému tribunálu osobně předsedal prezident VGH Otto Georg Thierack, který tak činil jen u významných případů. Všetičkovi příbuzní se snažili získat obhájce podle vlastního výběru, ale úřady jejich návrhy zamítly a obhájce byl přidělen ex officio. Obžaloba byla sestavena na základě výpovědí obviněných a dalšího doplňujícího vyšetřování gestapa. Obsahovala podrobné vyličení činnosti všech čtyř obžalovaných v rámci zemského velitelství ON včetně podrobného rozčlenění a úkolů této organizace, dále personální obsazení velitelských funkcí a podíl jednotlivých obžalovaných na odbojových akcích. Dále zde byly vyličené podrobnosti o Všetičkových kontaktech s generály J. S. Ingrem a O. Mézlem a také informace o schůzkách se členy pražského centrálního

⁸⁹ Velké množství obžalob příslušníků ON se dochovalo v ABS v již citovaném fondu 141.

⁹⁰ František VAŠEK, *Čeští vlastenci před Volksgerichtshofem*. Časopis pro právní vědu a praxi 2001, č. 1, s. 62-70.

⁹¹ MZM, HO, f. S Písemnosti, inv. č. S 637 – Opis zprávy MUDr. Jana Vignatiho před popravou.

velitelství ON. Z obžaloby jasně vyplývalo, že se v tomto případě jedná o pro nacisty zvlášť nebezpečnou organizaci.⁹²

V průběhu samotného procesu se stala klíčovou otázkou případného použití násilí ze strany odbojových organizací vůči okupačnímu režimu. B. Vsetička ve své výpovědi před vyšetřujícím soudcem prohlásil, že se s násilím při osvobození země v rámci připravovaného povstání počítalo. Během soudního přelíčení to však popíral. Stejně vypovídali před soudem také L. Kotík a J. Gardavský, zatímco Č. Jelínek naopak použití násilí připouštěl. Také tribunál při odůvodnění rozsudku zdůrazňoval, že odbojáři připravovali násilné akce a jako hlavní argument přitom uvedl přípravu bakteriologické války a ukrývání většího počtu zbraní. Všichni čtyři členové zemského velitelství ON byli proto uznáni vinnými z přípravy velezrady (Vorbereitung zum Hochverrat) a napomáhání nepříteli (Feindbegünstigung) a odsouzeni k trestu smrti.⁹³

Po vynesení rozsudku požádali odsouzení o milost. Pravomoc rozhodnout v této věci měl osobně A. Hitler, který později umožnil rozhodovat v podobných záležitostech i ministru justice. Rodiny odsouzených se přitom snažily prostřednictvím svých kontaktů na významné protektorátní činitele včetně prezidenta Emila Hácha dosáhnout případného zmírnění rozsudku. E. Hácha ostatně v průběhu prvních let okupace opakovaně intervenoval za různé vězňené představitele českého odboje.⁹⁴ Dopisy obdobného charakteru psali i sami odsouzení důstojníci, například Č. Jelínek se na E. Háchu obrátil s žádostí 6. února 1942 a nacistické úřady tuto korespondenci velmi pozorně sledovaly.⁹⁵ Vsetičkův tehán Cyril Malý se pak pokoušel dosáhnout nějakých úlev pro odsouzené prostřednictvím protektorátního vyslance v Berlíně a bývalého československého ministra zahraničí JUDr. Františka Chvalkovského. Týkalo se to zejména poskytnutí povolení k návštěvě příbuzným ve věznici v Berlíně-Plötzensee, kam byli odsouzení po vynesení rozsudku převezeni. F. Chvalkovský ve svém dopisu z 31. prosince 1941 informoval C. Malého, že „[...] ve věci, o které jedná Váš laskavý dopis z 29. prosince 1941, jsem opětovně na příslušných místech intervenoval. Návštěvy povolují se jen výjimečně, a to nejbližším příbuzným.“⁹⁶ Dne 7. ledna 1942 pak navštívila M. Vsetičková se svým otcem F. Chvalkovského osobně a dalšího přímluvce se rodina snažila nalézt v osobě protektorátního ministra vnitra generála četnictva Josefa Ježka. Případ členů moravského zemského velitelství ON byl však v Berlíně považován za natolik důležitý a závažný, že kromě povolení k návštěvě odsouzených nebylo v možnostech protektorátních představitelů dosáhnout případné změny rozsudku.

Odsouzení představitelé ON byli nuceni čekat dlouhé měsíce na vykonání trestu smrti, protože odvolací řízení probíhala velmi zdlouhavě. Všechna odvolání však byla nakonec zamítnuta a vynesené rozsudky potvrzeny říšským ministrem justice 31. července 1942.⁹⁷ Poprava gen. B. Vsetičky a jeho tří spolupracovníků proběhla ráno 19. srpna 1942 ve věznici v Berlíně-Plötzensee gilotinou. Odsouzení se před popravou chovali statečně a B. Vsetička ve svém posledním dopisu manželce z 18. srpna 1942 napsal: „Zítř ráno v 5 hodin dokončím svůj život u vědomí, že jsem sloužil svému národu do posledního

⁹² ABS, f. 141, sign. 141-237-6. Celkový rozsah obžaloby je 145 stran.

⁹³ Tamtéž – Rozsudek VGH nad skupinou gen Vsetičky z 28. listopadu 1941 o celkovém rozsahu 59 stran.

⁹⁴ K tomu viz: Tomáš PASÁK, *Pod ochranou říše*. Práh, Praha 1998.

⁹⁵ ABS, f. 141, sign. 141-237-7, fol. 36-37.

⁹⁶ MMB, f. Dokumentace odboje, inv. č. 152 870.

⁹⁷ ABS, f. 141, sign. 141-237-7, fol. 44 – Opis rozhodnutí říšského ministra justice v případě Bohuslava Vsetičky, Ladislava Kotíka, Čestmíra Jelínka a Jaroslava Gardavského.

dechu. Nebylo příjemné čekat mnoho měsíců v žaláři na smrt, přesto vše jsem rád, že jsem se dočkal doby, kdy si mohu učiniti představu o výsledku války. Smrt mne naprosto již neleká.⁹⁸ O vykonání rozsudků smrti nad Všetickovou skupinou následně referoval protektorátní tisk, který uváděl, že dotyčné „[...] lidový soud odsoudil na smrt a k trvalé ztrátě občanských čestných práv pro přípravu k velezradě a některé také pro napomáhání nepříteli. Tito odsouzení vyvíjeli na čelném místě v tajné organizaci velezrádnou činnost pro Německé říši a proti řádu zavedenému v českomoravském prostoru.“⁹⁹

Značnou pozornost věnovali nacisté také skupině plk. V. Lysáka, jejíž obžaloba byla datována 15. října 1941.¹⁰⁰ Proces konaný před 1. senátem VGH proběhl 3. prosince 1941 a kromě V. Lysáka byli ve skupině souzeni špkt. František Blabolil, špkt. Jaroslav Konopásek, pplk. Otto Francl a špkt. V. Kratochvíl. Během přelíčení se V. Lysák pokoušel vzít většinu viny na sebe, protože si byl vědom skutečnosti, že vzhledem ke svému významnému postavení v hierarchii ON nemá naději na jiný rozsudek než trest smrti. Tato taktika částečně vyšla, protože V. Lysákovi a F. Blabolilovi udělil tribunál trest smrti za přípravu velezrady a napomáhání nepříteli, ale ostatní byli odsouzeni k trestům káznice, a to O. Francl na doživotí, V. Kratochvíl na deset a J. Konopásek na pět let.¹⁰¹ Těmto třem důstojníkům se podařilo věznění přežít. Zdravotní stav plk. V. Lysáka však byl již v době konání procesu velmi špatný a 3. července 1942 ve věznici v Berlíně-Plötzensee zemřel. Úřední lékařská zpráva stanovila jako příčinu smrti rakovinu.¹⁰² Je však pravděpodobné, že skutečnou příčinou byly následky nezhojeného poranění jater způsobeného bitím během výlechů na jaře 1940. V letech 1942 a 1943 pak proběhla řada dalších procesů s příslušníky ON působícími na Moravě, přičemž jejich popravy byly vykonávány nejen v Berlíně-Plötzensee, ale také ve věznicích ve Frankfurtu nad Mohanem a Bratislavi.

Dílčí závěr

ON představovala významnou domácí odbojovou organizaci vznikající již od druhé poloviny března 1939. Mnoho příslušníků československé armády i dalších občanů se v jejím rámci zapojilo do protinacistických rezistenčních aktivit. Na přelomu let 1939 a 1940 sice tato první odbojová garnitura padla za oběť gestapu, ale zcela zlikvidovat se nacistům domácí vojenský odboj nepodařilo. Také v Brně probíhaly pokusy o obnovení činnosti a v letech 1940 a 1941 vzniklo druhé zemské velitelství ON, byť ve skromnější podobě. V čele stál brig. gen. Otakar Zahálka popravený 21. června 1942 v Kounicových kolejích. Také toto druhé vedení bylo nacistickým bezpečnostním aparátem rozbito, ale roztroušené skupinky odbojářů, kteří unikli zatčení, pokračovaly v další činnosti. Došlo také k vybudování řady nástupnických organizací (Přípravný revoluční výbor, Rada tří, Vela). Příslušníci československé armády tedy jasně ukázali, že je Mnichovská dohoda ani okupace 15. března 1939 nezlomily. Mnoho z nich zaplatilo svou účast v boji proti nacismu životem včetně 16 vojáků s generálskými hodnostmi, kteří skončili v letech 1941

⁹⁸ Soukromý archiv Vladimíra Černého, fotokopie dopisu poskytnutá roku 2000 paní Miladou Všetickovou.

⁹⁹ Venkov, č. 197 z 20. srpna 1942, s. 2.

¹⁰⁰ ABS, f. 141, sign. 141-225-1 – Obžaloba č. 12 J 8/40 g datovaná 15. října 1941, 42 stran.

¹⁰¹ Tamtéž – Rozsudek nad skupinou plk. Lysáka z 3. prosince 1941, 32 stran.

¹⁰² ABS, f. 141, sign. 141-225-7 – Úřední zpráva věznice v Berlíně-Plötzensee o smrti plk. V. Lysáka datovaná 11. července 1942. Určena vrchnímu státnímu zástupci při VGH.

až 1945 na popravistiích (arm. gen. J. Bílý, pět divizních a deset brigádních generálů). Neměli bychom na ně proto zapomínat ani v dnešní době.

Z pov.

Kvalifikační listina

Část I

Prvopis
Čistopis

1. Příjmení, jméno, akad. titul					2. Narozen kdy	19/IX.1902
Jelinek Āestmir						kde
3. Školní vzdělání všeobecné	sředškolstvé	1916/22 reálku s mat. v Plzni s vyuč. řeščí českou se zkouškou dospělosti 19/6.1922			4. Domovská příslušnost Praha	
	jiné a jaké				5. Národnost česká	
	vyššškolstvé				6. Náboženství bez vyznání	
					7. Odveden 30/8.1922 při dobrovolném odvodu	
8. Hodnost	S účinností od	OV.	S pořadím od	Změněné pořadí	Výnos	Poznámka
poručík	15/8.1924	68	1/9.1924			
nad- poručík	1/4. 1929	27	1/4.1929			
kapitán děl.	1/X. 1932	50	1/X.1932			
šapt. děl.	7/4. 1937	$\frac{259}{1937}$	7/4. 1937			
šapt. gšt.	31/7. 1937	$\frac{299}{1937}$	7/4. 1937			
mjr. gšt.	28/10 1938	$\frac{1207}{1946}$	28.10.1938			
In memoriam. ppik. gšt.	1.5. 1942	$\frac{1207}{1946}$	1.5. 1942			
9. Vojenské vzdělání						
školy	1922/24 voj.akademii v Hranicích s prospěch.15/8.1924 velmi dobrým; 1924/25 aplik.školu děl.v Olomouci s prospěch.15/7.1925 dobrým; 1933/36 vys.školu vál.s prosp.vel.dobrym.					
kursy	1928 k.pro velit.pozor.rot při VZÚ.s prospěch.31/5.1928 výborným; 1929/30 ekvit.k.dělostř.pro důst.v Bratislavě s prospěch.10/5.1930 výtečným					

Tiskárna MNO. Čís. skl. 151/A (A-V-3, příl. 1).

Vojenský historický archiv
kopie materiálů
číslo:

Obrázek č. 1. Titulní strana kvalifikačního spisu Āestmíra Jelínka. Z těchto spisů lze podrobně rekonstruovat vojenskou kariéru všech příslušníků Obrany národa. Zdroj: VÚA-VHA.

Obrázek č. 2. Brigádní generál Bohuslav Všeticka, zemský velitel Obrany národa na Moravě. Zdroj: MZM, HO.

Obrázek č. 3. Plukovník Ladislav Kotík, náčelník štábu zemského velitelství Obrany národa na Moravě. Zdroj: MMB.

Im Namen des Deutschen Volkes

In der Strafsache gegen

- 1.) den General a.D. der ehemaligen tschecho-slowakischen Armee Bohuslav V š e t i č k a , geboren am 25. September 1893 in Nachod in Böhmen,
- 2.) den Oberst a.D. des Generalstabs der ehemaligen tschecho-slowakischen Armee Ladislaus Franz K o t í k , geboren am 13. November 1896 in Leipzig in Mähren,
- 3.) den Beamten des Katastralvermessungsamtes in Brünn und Stabskapitän a.D. der ehemaligen tschecho-slowakischen Armee Cestimir J e l í n e k , geboren am 19. September 1902 in Prag,
- 4.) den Kapitän a.D. des Generalstabes der ehemaligen tschecho-slowakischen Armee Jaroslav G a r d a v s k ý , geboren am 24. September 1906 in Holleschau (Mähren),

sämtlich aus Brünn, Protektoratsangehörige, zur Zeit in dieser Sache in gerichtlicher Untersuchungshaft, wegen Vorbereitung zum Hochverrat u.a.

hat der Volksgerichtshof, 1. Senat, auf Grund der Hauptverhandlung vom 26./27. November 1941, an welcher teilgenommen haben

als Richter :

Präsident des Volksgerichtshofs Dr. Thierack, Vorsitzender,
Amtsgerichtsrat Weber,
Generalmajor der Landespolizei a.D. Meißner,
Gauamtsleiter Bodinus,
Kreisleiter Reinecke,

als Vertreter des Oberreichsanwalts:

Oberstaatsanwalt Volk,

als Urkundsbeamter der Geschäftsstelle:

Justizsekretär Peltz

für Recht erkannt :

Die Angeklagten V š e t i č k a , K o t í k , J e l í n e k und G a r d a v s k ý werden wegen Vorbereitung zum Hochverrat und Feindbegünstigung zum

T o d e

verurteilt.

Die

Obrázek č. 4. Titulní strana rozsudku Lidového soudního dvora v Berlíně nad příslušníky zemského velitelství Obrany národa na Moravě z 27. listopadu 1941. Zdroj: ABS.

Aleš Binar a kol.

**OZBROJENÉ SÍLY A ČESKOSLOVENSKÝ
STÁT**

UNIVERZITA OBRANY V BRNĚ 2020

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Binar, Aleš, 1983-

Ozbrojené síly a československý stát / Aleš Binar a kol.. -- Vydání 1.. -- V Brně :

Univerzita obrany, 2020. -- 1 online zdroj. -- (Vojenská historie ; sv. 1.)

Částečně slovenský text, anglické resumé

Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy

ISBN 978-80-7582-353-3 (online ; pdf)

* 355.1 * 355.4(091) * (437) * (437.3) * (048.8:082)

– Československo. Armáda

– Česko. Armáda

– 1914-2020

– 20.-21. století

– ozbrojené síly -- Československo

– ozbrojené síly -- Česko -- 20.-21. století

– vojenské dějiny -- Československo

– vojenské dějiny -- Česko -- 20.-21. století

– kolektivní monografie

355/359 - Vojenství. Obrana země. Ozbrojené síly [15]

Autorský kolektiv:

Ivo Barteček, Aleš Binar (ved. kol.), Anna Blatecká, Vladimír Černý, Vojtěch Češík, Tomáš Jakl, Miroslav Jurenka, Jiří Kalenda, Ondřej Kolář, Pavel Kreisinger, Jiří Martínek, Matej Medvecký, Vít Němec, Josef Novák, Pavla Pokoráková, Kamila Poláková, Stanislav Polnar, Martin Pošch, Bronislav Prokop, Miloslav Půčik, Tomáš Řepa, Jaroslav Staněk, Karel Straka, Jan Šach, Pavel Šrámek, Prokop Tomek, Jaroslav Vaculík, Pavel Vaněk, Marek Vašut, Milan Vyhlídal a Petr Žižka.

Recenzovali:

doc. PhDr. Ladislav Kudrna, Ph.D.

PhDr. Marian Uhrin, Ph.D.

© Aleš Binar a kolektiv

ISBN 978-80-7582-353-3

OBSAH

Úvod	9
Legionářská minulost armádního generála Jana Sergeje Ingra <i>(Pavla Pokoráková)</i>	11
Nástup do rakousko-uherské armády	11
Srbsko	12
Rusko	13
Francie	15
Itálie	16
Dílčí závěr	17
Příloha	18
Vojtěch Preissig (1873 až 1944). Životem pro vlast. Statečnost a výtvarná propaganda <i>(Ivo Barteček)</i>	19
Dílčí závěr	23
Geografové ve službách meziválečné armády: Antonín Basl a Jiří Čermák <i>(Jiří Martínek)</i>	27
Civilní protiletectká ochrana v ČSR v letech 1929 až 1938 <i>(Vít Němec)</i>	33
Současný stav bádání	34
Prameny ke studiu problematiky civilní protiletectké ochrany	35
Letectvá válka a bombardovací letectvo	37
Obrana proti letadlům	38
Civilní protiletectká ochrana	41
Organizace civilní protiletectké ochrany v Československu	41
Organizace služeb civilní protiletectké ochrany	45
První škola protiletectké ochrany v Olomouci-Lutíně	47
Dílčí závěr	48
Příloha	49

Československé vojenské zpravodajství proti Německu v letech 1932 až 1938. Strategie, prostředky a výsledky

<i>(Karel Straka)</i>	53
Vymezení tématu, metodika a výsledky dosavadního výzkumu	54
Německý vojenský potenciál v nejvýznamnějších poznacích československého vojenského zpravodajství	57
Strategické záměry nacistického Německa v poznacích československého vojenského zpravodajství	65
Dílčí závěr	70

Nástupový plán československé armády v září 1938

<i>(Pavel Šrámek)</i>	73
Příloha	78

Zemské velitelství odbojové organizace Obrana národa na Moravě v letech 1939 a 1940

<i>(Vladimír Černý)</i>	81
Vznik Obrany národa na Moravě	81
Osobnost brigádního generála Bohuslava Všetěčky	84
Budování struktury zemského velitelství	86
Rezistenční aktivity Obrany národa	92
Zatýkácké akce gestapa a rozbití struktury Obrany národa	96
Vyšetřování zatčených příslušníků Obrany národa	99
Soudní procesy a popravy	101
Dílčí závěr	105
Příloha	107

Odbojová skupina Tři konšelé. Kapitola z dějin domácí protinacistické rezistence

<i>(Milan Vyhlídal)</i>	111
Okupace českých zemí	111
Odsun rodin zpravodajských důstojníků	114
Spolupráce s polskými zpravodajci	115
Gestapo zasahuje	116
Dílčí závěr	118
Příloha	120

Spolupráce Special Operations Executive s československými spravodajcemi vo svetle britských prameňov

<i>(Martin Posch)</i>	123
Vznik Special Operations Executive a koncepcia tajných armád	123
Spojenectvo z núdze?	127
Čiastočný záver	133
Příloha	135

Britský zpravodajský důstojník Harold Gibson a československá vojenská zpravodajská služba

<i>(Pavel Kreisinger)</i>	137
Harold „Gibbie“ Gibson (1897 až 1960)	138
Vedoucím zpravodajské pobočky SIS (MI6) v Praze (1934 až 1939)	138

Organizace odletu Moravcovy zpravodajské jedenáctky a spolupráce za druhé světové války (1939 až 1945).....	141
Lieutenant Colonel Harold Gibson opět v Praze (1945 až 1948)	144
Dílčí závěr	145
Příloha	147
No. 311 Servicing Echelon. Historie opravárenské jednotky 311. československé perutě	
<i>(Petr Žižka)</i>	151
Volyňští Češi v 1. československém armádním sboru v SSSR	
<i>(Jaroslav Vaculík)</i>	169
Vzpomínky válečných veteránů ve sbírkách Slezského zemského muzea	
<i>(Ondřej Kolář – Kamila Poláková)</i>	179
Etapy práce v muzeu revolučních bojů.....	180
Sbírký muzea revolučních bojů	181
Jak vznikl fond vzpomínek?	182
Vypovídací hodnota fondu vzpomínek.....	184
Využití fondu vzpomínek v současné práci zaměstnanců Slezského zemského muzea	184
Dílčí závěr	185
Strategické vzestupy a pády Emanuela Moravce	
<i>(Stanislav Polnar)</i>	187
Literární začátky a československé legie.....	187
Emanuel Moravec a jeho koncepce obrany československého státu	188
Strategické odcházení Emanuela Moravce	194
Dílčí závěr	198
Personální struktura venkovní služebny gestapa v Olomouci	
<i>(Vojtěch Češík)</i>	199
Analýza některých aspektů personálu olomouckého gestapa	200
Odborná způsobilost.....	201
Původ a vzdělání	202
Věk	203
Členství v nacistických organizacích a politická angažovanost	204
Dílčí závěr	205
Příloha	207
Českoslovenští důstojníci věznění na Mírově v době nacistické okupace (1938 až 1945)	
<i>(Anna Blatecká)</i>	209
Oldřich Fictum	210
Melichar Boček vězněm ústavu pro plicně choré slovanské vězně	214
Další osudy	216
Dílčí závěr	217
Příloha	218

Československé opevnění jako cíl inspekčních cest Adolfa Hitlera	
<i>(Josef Novák)</i>	219
Obrana hranic a pomnichovské události	219
Manifestační cesty Adolfa Hitlera	222
Návštěvy československého opevnění Adolfem Hitlerem	223
Lužické hory	225
Slezsko	225
Jižní Čechy	227
Slovensko	228
Jižní Morava	228
Králicko	231
Závěrem	233
Příloha	234
Záměry vojenského využití československého opevnění německým velením na konci druhé světové války	
<i>(Aleš Binar)</i>	243
Dílčí závěr	250
Frankova depeše	
<i>(Tomáš Jakl)</i>	253
Příloha	259
Střet na Maguře 5. srpna 1947. Boj československé armády s Burlakovou jednotkou Ukrajinské povstalecké armády	
<i>(Tomáš Řepa)</i>	261
Situační pohled československé armády a Burlakův příchod	263
Okolnosti střetu u Ľupčianské Magury, bilance a následné vyšetřování	266
Dílčí závěr	274
Československá vojenská diplomacie po skončení 2. světové války	
<i>(Matej Medvecký)</i>	275
Jsem smířen s tím, že za pravdu třeba zemřít. Zpravodajský důstojník plk. František Fryč v restaurovaném Československu	
<i>(Marek Vašut)</i>	287
V uniformě monarchie a republiky	287
Poválečné intermezzo na ministerstvu zahraničních věcí	288
Perzekuce po únoru 1948	289
Druhé zatčení	290
„Lámání“ Františka Fryče v celách věznice Mírov	291
Pokus o rehabilitaci a život v ústraní	296
Dílčí závěr	298
Počátky Pohraniční stráže na severu. Organizace 19. děčínské pohraniční brigády v letech 1952 až 1954	
<i>(Pavel Vaněk)</i>	299
Příloha	305

Některé aspekty výstavby ČSLA ve druhé polovině padesátých let (<i>Jan Šach</i>)	307
Spolková republika Německo – hlavní zájmový prostor vojenské rozvedky ČSĽA (1960 až 1989) (<i>Miloslav Púčik</i>)	319
Armáda na rozcestí (<i>Prokop Tomek</i>)	350
Listopad 1989 v armádě	355
Dílčí závěr	362
Příloha	363
Armáda České republiky v misi ISAF (<i>Bronislav Prokop</i>).....	367
Kořeny dnešních problémů.....	367
Jedenácté září a reakce západního světa.....	370
Mise International Assistance Forces	371
Československo a Afghánistán.....	372
Čeští vojáci v misi ISAF.....	373
Armáda České republiky a asymetrické vedení boje.....	377
Hodnocení ISAF.....	379
Dílčí závěr	380
Vliv vojenského umění na rozvinutí Ozbrojených sil České republiky (<i>Jaroslav Staněk</i>).....	383
Vojenské umění.....	383
Rozvinutí ozbrojených sil.....	384
Vojenské umění a rozvinutí ozbrojených sil – praktické využití.....	388
Dílčí závěr	389
Příloha	390
Addendum. Koncepce přípravy občanů k obraně státu (<i>Miroslav Jurenka – Jiří Kalenda</i>).....	391
Historické aspekty	391
Současný právní rámec pro přípravu občanů k obraně státu	393
Situace ve společnosti	394
Vzdělávání na základních školách v období 2013 až 2018	395
Vzdělávání na základních školách v roce 2019 s výhledem do roku 2024.....	397
Cíle koncepce	397
Dílčí závěr	399
Příloha	400
Závěr	403
Resumé	407

Použité zdroje	421
Archivní prameny	421
Edice dokumentů a tištěné prameny	424
Dobový tisk	425
Dobová literatura	426
Memoárová literatura	427
Odborná literatura	429
Elektronické zdroje	442
Ostatní zdroje	443
Seznam zkratk	445